

Jeopolitik riskler makro-ekonomik süreçleri derinden etkiliyor

Özellikle makro-politik ve makro-ekonomik belirsizliklerin bu denli arttığı bir dönemde, geleceğe dair pozitif ya da negatif büyük öngörülerde bulunmak rasyonel olmaz. 2023 yılında gerek üretim gerekse ihracat tüm dünyada zayıf bir seyir izliyor.

İHRACAT PENCERESİ

BURAK ÖNDER
(Dış Ticaret Uzmanı / İktisatçi)

Normal bir zamanda dahi geleceğe ilgili tahmin yapmak kolay değilken, içinde bulunduğumuz bölgeye katotik bir dönemde geleceğe yönelik tahminde bulunmak çok daha zor. Dikkat edin, teknolojikteki muazzam ilerlemelere rağmen, hava tahminleri bile en fazla beş güne yöneltilir. Bu nedenle özellikle makro-politik ve makro-ekonomik belirsizliklerin bu denli arttığı bir dönemde, geleceğe dair pozitif ya da negatif büyük öngörülerde bulunmayı rasyonel bulmuyorum. Buna öyle geliyor ki ben bu yazıyı kaleme alıp gazetede yayınlanana kadar geçen süreçte bile birçok bilgi geçerliliğini yitirmiş olabilir. Rusya-Ukrayna savaşının ve Çin-Tayvan gerginliğinin yanına Avrupa'daki Sırbistan-Kosova gerginliği eklendi derken İsrail-Hamas savaşına da geçtik. Jeopolitik riskler ve gelişmelerin seyri makro-ekonomik süreçleri de derinden etkileyeceğiz benzeri.

EURO BÖLGESİNDE BÜYÜME SORUNU HALA DEVAM EDİYOR

Öncelikle gelin biraz dünyaya bakalım. Küresel enflasyon endeksinin yavaş da olsa etkisini azalttığına görüyoruz. Faizlerin belli bir süre daha inmeceği görüleceği de enflasyon konusunda gelişmiş ülkeler bugün için temkinli bir iyimserlik içinde. Bir aksilik olmazsa yılsonunda enflasyonun küreselde de gerileyeceği gözüküyor. Euro Bölgesi'nde enflasyon Ağustos ayında %5,2 düzeyinden Eylül ayında %4,3'e ve Ekim ayında %2,9'a geriledi ve yaklaşık 2 yılın en düşük seviyesine geldi. Enflasyondaki olumlu gelişmelere rağmen, Euro Bölgesi'nde büyüme sorunu hala devam ediyor. Uzun stredir devam eden durgunluk ve üretimin daralması sebebiyle büyüme olumsuz etkileniyor. İhracatı da ona pazardır. Almanya'da Ekim ayı enflasyonu aylık bazda değişim gözlenmezken aylık bazda %3,8'e gerileyerek Ağustos 2021'den bu yana en düşük seviyeye geldi. AB Merkez Bankası'nın 2025 enflasyon hedefi olan %2 enflasyon oranına hala çok üstünde olan bu düşüşler önemlilidir.

Küresel PMI endeksinde bakacak olursak Ekim'de 0,4 puan düşüşle 48,9 oldu. Dünya imalat endeksi üretimi düşüş eğilimi Ekim'de beşinci aya ulaştı. 2023 yılının ikinci çeyreğinde 49,3 olan endeks yılın üçüncü çeyreğinde 48,9'a geriledi.

ASYA KITASINDA DEĞİŞİMLER BOZULUYOR

PMI endekslerinden başlayacak olursak, Asya-Pasifik'te ASEAN Bölgesi'nin iki yılın ardından ikinci kez daraldığı görüldü. Bu bölgede karşı karşıya olduğumuz dünya genelinden pozitif ayrımsa sürdürdü. Dünyanın en yüksek imalat PMI'si 55,5 ile yine Hindistan'da olduğu. Fakat en hızlı büyüme ülke olan Hindistan'da ivme kayba başladı. Hindistan'la birlikte Rusya, Kazakistan, Endonezya, Filipinler, eşik değeri 50'nin üstünde seyredirken Vietnam 49,6'ya, Çin ise 49,5'e geriledi.

Asya'yı incelediklerim perdenin arkasına da bakmakta fayda var. Asya'da Batı Çin'e karşı özellikle Hindistan ve Vietnam'ı destekleyerek bir denge politikası sürdürmeye çalışıyor. ABD Hazine Bakanı Yellen'in Hindistan ziyaretinde verdiği mesaj çok netti. Bu ziyarette Yel-

len, ABD'nin tedarik zincirini yakın ilişkide olduğu ülkeler üzerinden kurgulamak olarak tanımladıkları "dost ülkelere tedarik" politikası kapsamında Hindistan'ı ABD için vazgeçilmez ortak olarak gördüğünü söyledi.

Yellen'in akabinde yaptığı Vietnam ziyaretinde de ABD'nin Vietnam'la ekonomik ilişkilerini geliştirme önceliklerini dile getirdi. Bu açıklamaları duyduğunuzda "klasik politik söylem" olarak değerlendirilebilir. Fakat ABD'nin gerek Hindistan gerekse Vietnam için en büyük pazar durumuna geldiğini ayrıca belirtmek isterim. Bunun yanında Çin'in ABD'ye olan ihracatının bu yılın ilk yarısında %27 azaldığını da göz önünde bulundurmak gerekir.

HİNDİSTAN "MAKE IN INDIA" İLE ÜRETİM ÖSSÜ OLMAK İSTİYOR

Birleşmiş Milletler verilerine göre, Hindistan Mayıs ayında 1,4 milyarı aşkın nüfusuyla dünyanın en kalabalık ülkesi olma unvanını Çin'in elinden aldı. Bugün Hindistan, Çin ve Japonya'dan sonra Uzak Doğu'nun en büyük üçüncü ekonomisi konumunda. Bu durum önümüzdeki süreçte tabii ki değişebilir.

Başkan Modi'nin Hindistan'ı dünyanın üretim merkezi yapma hedefini tekrar ediyor. "Make in India" sloganıyla Hindistan hükümeti ülkede üretimi ve üretimin geliştirilmesini teşvik etmek ve yeni şirketler yaratmak için, üretimi yönelik özel yatırımlara teşvikler uyguluyor. Bu sayede de Apple ve Foxconn gibi büyük ve çok uluslu şirketleri ülkesine çekmeyi başardı.

ÇİN'DEKİ KÜÇÜLMÜ YA DA SORUNLAR BİZE YARAR MI?

Çin'de işlerin iyi gitmediğini biliyoruz. Çin ihracatı pandeminin akut döneminden bu yana en sert daralmayı gördü. Çin 2023 yılının ilk altı ayında ABD'ye olan ihracatı %27, AB'ne olan ihracatı %20 azaldı. Son yıllarda önem verdiği iç tüketimde de bu yıl canlılık yok. Bu durumun sonuçlarını ihracat pazarlarında da görüyoruz. Çinliler bu yıl fiyatlarda çok agresif.

Çin'de imalat PMI değeri Eylül ayında 6 ay sonra pozitifte döndükten sonra Ekim ayında tekrar eşik değeri 50'nin altında kaldı. Ulusal İstatistik Bürosu verilerine göre, Çin'in ihracatı Ağustos ayında 49,7 olan imalat PMI, Eylül ayında 50,2 puana yükseldi, Ekim ayında 49,5'e geriledi. "Çin'deki küçülmeye ya da sorunların bize yarar" yorumlarına da mesafeli bakıyorum. Halî hazırda Çin dünya ekonomisinin ve küresel ticaretin katalizörü durumunda. Çin'in dünyadaki büyümenin yaklaşık %40'unu gerçekleştirdiğini göz önünde bulundurursak küresel ticaret ve ekonomik büyümede dünya için ne kadar önemli olduğunu daha iyi anlarız. Çin'deki her türlü yavaşlama dünyada da etkisini gösteriyor.

Önümüzdeki süreçte Çin'in sorunlarına bakacak olursak; yavaş büyüme, yüksek genç işsizlik, emek piyasasındaki belirsizlik ve Batı ile ilişkiler olarak.

ÇİN'İN ORTADOĞU'DA AĞIRLIĞI ARTIYOR

Çin'in tüm dünyada ticari hegemonyasını hepimiz iyi biliyoruz. Fakat Çin'in ticaretin yanında politik hegemonyasını Afrika'dan sonra yarı başmız Orta Doğu'da da artırdığını gahit oluyorum. Batı her geçen gün Çin'i kuskuncasına almaya çalışsa da, Çin önceleri Batı için ideolojik bir rakipken daha sonra ekonomik, akabinde teknolojik ve

■ 2024'DE 2023 GİBİ FLU ALANLAR YOĞUN OLACAK

2023 yılında gerek üretim gerekse ihracat tüm dünyada zayıf bir seyir izliyor. OECD'nin küresel ekonomik görünüm raporunda küresel büyüme hızının 2022 yılındaki %3,3'lük seviyeden 2023 yılında %3'e gerilediğini öngörüyor. Aynı raporda AB bölgesindeki ekonomik büyüme tahmini %0,9'dan %0,6'ya revize edildi, Almanya ekonomisinin %2,2 küçüleceği ve ABD ekonomisinin %2,2 büyüyeceği tahmin edilmekte.

Bunun yanında IMF de son yayınladığı "Global Ekonomik Görünüm Raporu"nda 2023 tahmini %3'te bırakarak düşürmüştü, 2024 küresel büyüme

tahmini yüzde 3'ten yüzde 2,9'a düşürdü. Gördüğümüz üzere küresel ekonomi üzerine, uluslararası kurumların yayınladığı raporlarda farklı görüşler var. Muhtemelen herkes kendine kriterler aldığı tahmin ve düşünce setleri var. Tüm bunları toplayıp, çarpıp, bölümlüyoruz 2024'de 2023 gibi flu alanlar yoğun olacak bir yıl olacak gibi görünüyor. Orta Doğu'da yaşanan acı olayların enerji, gıda, küresel ticaret ve jeopolitik açılan etkilerini zaman gösterecek. Şu an için bunun muhtemel etkileriyle alakalı görüş bildirmeyi doğru bulmuyorum.

IMF'in son yayınladığı raporda ülkemizin 2023 büyüme tahmini yüzde 4'e ve 2024 yılı için büyüme beklentisi yüzde 3'e yollandı. Kurum, Temmuz ayındaki tahminlerinde, Türkiye ekonomisinin bu yıl yüzde 3 ve gelecek yıl yüzde 2,8 büyüyeceğini öngörmüştü. Yeni ekonomi yönetiminin uyguladığı politikaların gerek ülkemizde gerekse uluslararası arenada karşılık gördüğünü görüyoruz. Yirmi birinci yüzyılda güven, emek kadar su kadar temel bir ihtiyaç. Önümüzdeki süreçte toplumun her kesimi için bizi acı reçeteler uygulansa da, daha aydınlık yarınlar için rasyonel politikalar desteklemek gerekiyor.

Küresel enflasyon endeksinin yavaş da olsa etkisini azalttığına görüyoruz. Faizlerin belli bir süre daha inmeceği görüleceği de enflasyon konusunda gelişmiş ülkeler bugün için temkinli bir iyimserlik içinde. Bir aksilik olmazsa yılsonunda enflasyonun küreselde de gerileyeceği gözüküyor.

en son politik bir rakip olma yolunda. Çin son yıllarda Orta Doğu'da jeopolitik ve jeoekonomik açılımını sürdürüyor. Bir süre önce İran-Arabistan ve İsrail-Filistin arasında görüşmeler yürüttü. Asya oyunları öncesi Suriye lideri Beşar Esad ve heyetini Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ile görüşmesi sonucu Çin ve Suriye "stratejik ortaklık anlaşması" imzaladı. Batılı bazı örgütlenmelerin göre Çin'in hedefi Suriye'nin Akdeniz'deki Lazkiye ve Tartus limanlarıyla Kuşak Yolu projesinin Akdeniz ayağını Suriye'nin üzerinden kurgulamak.

Yine Asya oyunları öncesi de Çin ile Suudi Arabistan arasında da turizm anlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre 2030 yılına kadar Çin'den 4 milyonun üzerinde turist Suudi Arabistan'a gitmesini önledi. Bunun yanında bu ay ikinci kez Çin ve Suudi Arabistan ortak deniz tatbikatı yapacak.

Çin Devlet Başkanı Şi Kuoynt Veliaht Prensi ile de bir stratejik işbirliği anlaşması imzalandı. Kuoynt yapılan bu anlaşmalarda, Mubarak Al Kabeer limanının Kuşak Yolu projesine dahil edilmesi için niyet beyanı var. Bunun yanında Katar'la enerjiden ticarete farklı anlaşmalara imza attı. Yine iki ülke arasında serbest ticaret anlaşması görüşmeleri yapıyor.

Mayıs ayında Kuoynt ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin Şangay İşbirliği Örgütü'ne "diyalog ortağı" ola-

rak dahil edilmesinin ardından, G. Afrika'da düzenlenen BRICS zirvesinde özellikle Çin'in istediği Suudi Arabistan, İran, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır BRICS'e üye yapıldı. Çin Devlet Başkanı Xi'nin geçen yıl yaptığı İran ziyaretinde 25 milyar dolarlık, içinde savunma kontratlarının da olduğu, bir anlaşmalar dizisi imzalanmıştı.

AVRUPA'DA KÜÇÜLMÜ 2024'TE DEVAM EDECEK

IMF yayınladığı son Global Ekonomik Görünüm Raporu'nda, Euro Bölgesi için 2023 büyüme tahmini %0,9'dan %0,7'ye ve 2024 yılı için de %1,5'den %1,2'ye düşürdü. Aynı raporda Almanya'nın bu yıl küçülme belti gelişmiş ekonomi olacağı belirtiliyor. Raporunda Almanya ekonomisinin 2023 yılında %0,5 küçüleceği, 2024 yılında ise %0,9 büyüyeceği tahmin ediliyor. Ekim ayında açıklanan PMI verilerine göre, Euro Bölgesi'nde imalat PMI'si 0,3 puan azalarak 43,1'e geriledi. Euro Bölgesi 16 aydır 50 puan olan eşik seviyesinin altında gerçekleşiyor. Yunanistan hariç tüm Avrupa bölgesi eşik değeri 50'nin altında kaldı.

BALKAN ÜLKELERİNDE LOJİSTİK, ENERJİ VE HABERLEŞME ALTIYAPILARININ İŞBİRLİĞİ

Bunun yanında Balkanlarda Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya arasında bölgesel işbirliği görüş-

■ İstanbul Sanayi Odası'na teşekkür

Eylemleri kültürünü önemsiyoruz. Yapıcı eleştiriler kadar iyi yapılan işleri de bize aydınlatır ve saygınlıkla birlikte getirirler sanki. İstanbul Sanayi Odası'nın düzenlediği etkinlikleri ve çabaları beğeni ile takip ediyoruz. Türk Sanayisi'ni ilham eden bu akıllı etkinlikler aldığımız destekler için başta SOY Yönetim Kurulu Başkanı Erdal Bağcı'ya ve değerli yönetimine bir sanayici ve ihracatçı olarak teşekkür ediyoruz.

Afrika zengin yer altı kaynakları, tarıma elverişli arazileri ve genç nüfus oranıyla 21. yüzyılda da küresel güçler için yeniden bir mücadele alanına dönüşüyor. Bölge Çin'den Avrupa'ya, Hindistan'dan ABD'ye küresel güçlerin ilgisini çekmeye devam ediyor.

meleri yapıldı. Bulgaristan Başbakanı Nikolay Denkov, Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis ve Romanya Başbakanı Marcel Ciolacu'nun bir araya geldiği işbirliği görüşmesinde lojistik, enerji ve haberleşme alt yapıları projeleri görüşüldü. Bu görüşmede Baltık Denizi, Karadeniz ve Ege Denizi arasında yeni demiryolu inşaatı, Sela-nik-Kavala-Dedeağaç-Burgaz-Var-na-Köstence arasındaki kargo ulaşım projelerinin Moldova'ya kadar uzatılması konuları ele alındı. Toplantı sonunda da ortak işbirliği bildirgesi imzalandı.

Gördüğümüz üzere gerek küresel arenada gerekse bölgeselde lojistik konusunu dünyanın gündeminde. Bu konuyu geçen haftaki yazımda ele aldığım için söz çok uzatmayacağım.

ÇİN AVRUPA'NIN ORTASINA ÜS KURDU

Bu yıl daralan ekonomist, düşen PMI endekslere, resesyona haberlerine rağmen Avrupa bizim için hala en önemli pazar konumunda. Açıklanan Ekim ayı ihracat rakamlarıyla baktığımızda ilçe çeyrekten Avrupa Bölgesi'nde sınırlı da olsa büyüdüğümüzü görüyoruz. Euro Bölgesi'nin dünyadan yaptığı ithalatın %13,6 daraldığı bir dönemde bizim bu bölgeye ihracatımızın %1 artması bence önemli.

Avrupa için en kötü geride mi kaldı bunu öngörmek çok zor. Ticaret yaptığımız muhataplarımızda tem-

kinli bir iyimserlik olduğunu görsek de bölgede gerek siyasi gerekse ekonomik problemler devam ediyor. Bir yandan Rusya-Ukrayna savaşı derken, Sırbistan-Kosova gerginliği de önümüzdeki süreçte bölge için bir sorun. Bunun yanında Avrupa'nın "Çin riskinden arınma"yı konuştuğu bir dönemde Çin'in Avrupa kıtasının ortasındaki Sırbistan'la serbest ticaret anlaşması imzalaması dikkat çeken diğer bir konuydu.

ORTADOĞU'DA TALEP CANLILIGINI KORUYOR

Dünyada gelişen siyasi ilişkilerin ticarete, gelişen ticari ilişkilerin siyasete etkileri hep tecrübe ettik. Siyasi ilişkilerimizin normalleştiği Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'ın 2023 yılında ihracatı-muza katalizör etkisi yaptığını gördük. BAE'ne ihracatımız ilk 9 ayda %36,5 ve Suudi Arabistan'ın ilk 9 ayda %28,4 arttı. Yine son aylarda siyasi ilişkilerimizin gelişmeye başladığı Mısır'la olan ihracatımızın Ağustos ayında yaklaşık %21, Eylül'de %18 arttığını görüyoruz.

Tahli şu anda bu bölge için ne söylesek bir şey ifade etmeyecek. İsrail-Hamas savaşının süreci, siyasi-militari gerginlikler başka ülkelere sıçrayıp sıçramayacağı önümüzdeki dönemde belirleyici olacaktır.

AFRİKA KÜRESEL GÜÇLERİN İLGİSİNİ ÇEKMEYE DEVAM EDİYOR

Çin'in son yıllardaki Afrika Kıtası'na olan ilgisini biliyoruz. Kuşak Yolu projesiyle Çin'in bölgeye olan ilgisi, etkisi ve yatırımlarını güçlendirdiğini görüyoruz. Çin'in geçtiği bölgede yüksek değerde altyapı, enerji ve sanayi yatırımları gerçekleştiriyor. Özellikle G. Afrika, Gana, Zambiya, Kenya, Etiyopya, Mısır, Cibuti, Tanzanya, Zimbabve kuşak yolu projesinde önemli bir yere sahip. Fakat özellikle Batı ve dünya kamuyu Çin'in Afrika ve Asya'da borçlandırma stratejisi limanlara, havaalanlarına ve uzanıyor "el koyması" nedeniyle mesafeli yaklaşıyor. Doğruluk payı olsa da Batı'nun duyduğu asi kaygı Çin'in dünyadaki hegemonyasını güçlendirmesi. Bölge yabancı yatırımcı konusunda da her geçen yıl gelişme sağlıyor. 2021 yılında bir önceki yıla göre doğrudan yabancı yatırımların %64 oranında arttığını görüyoruz.

AMERİKA KITASININ HALA EN BÜYÜK TEDARİKÇİSİ ÇİN

Amerika Kıtası'nda üretim PMI'si Meksika ve ABD de eşik değeri 50'nin üzerine çıktı. Kanada Mayıs 2020'den bu yana en derin daralmayı geçirirken, Brezilya iki aydır daralmaya devam etti. IMF "Global Ekonomik Görünüm Raporu"nda ABD'nin 2023 yılı için büyüme tahmini Temmuz ayındaki %1,8'den %2,1'e, gelecek yıl için büyüme tahmini ise %1'den %1,5'e yükseltildi.

Gördüğümüz üzere gerek küresel arenada gerekse bölgeselde lojistik konusunu dünyanın gündeminde. Bu konuyu geçen haftaki yazımda ele aldığım için söz çok uzatmayacağım.

Kaynak
■ Ticaret Bakanlığı
■ IMF Global Ekonomik Görünüm
■ ISO
■ S&P Global

Kardeş vatanın 'elektriklisi' Günsel'in zincirlerini kırma zamanı gelmedi mi?

EKONOMİDE SAĞDUYU
Sadi Özdemir
sadi.ozdemir@nbe.com.tr

İstanbul Sanayi Odası (İSO) yakın zamanda güçlü bir heyet ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne ziyaret gerçekleştirdi. İSO yönetimi ve üyeleri, Kıbrıs Türk Sanayi Odası ve Kıbrıs Türk Ticaret Odası ile ortak meclis toplantıları düzenledi. Bu ziyaret sırasında KKTC'de yatırım ve ticaret fırsatları genel olarak konuşulurken, İstanbul'un ve Türkiye'nin **sanayicileri**, her halde ve şartta KKTC'nin yanında olduklarını heyecanla vurguladı. İSO Başkanı **Erdal Bahçıvan** "Artık 'yavru vatan' demiyoruz, çünkü 40 yıl önce kurulmuş devletle tüm engelleri, haksızlıkları aşmış, sıkıntılar çekmiş, olgunlaşmış, güçlenmiş bir 'kardeş devletimiz, vatanımız' var" şeklindeki vurgusu çok yerinde, Kıbrıs Türklerinin de hoşuna giden yeni bir yaklaşım oldu. Zaten bir süredir **Türk Devletler Teşkilatı** nezdinde KKTC'nin **bağımsızlığının tanınması için** çalışmalar da sürüyor. Rumların,

Avrupa Birliği'nin (AB) defalarca ihanetine uğranmış, haksızlıkları sineye çekilmiş olursa da KKTC'nin iç siyasetinde bazı gruplar 'bağımsızlık yerine konfederasyon olsun' görüşünü hâlâ savunuyor. Ancak, KKTC halkının kahir ekseriyetinin bağımsızlık yönünde güçlü irade sahibi olduğu görünüyor. Kaldı ki Kıbrıs Türkleri için 'bağımsızlığın ne kadar hayati bir öneme sahip olduğunu' Orta Doğu'daki güncel gelişmeler de gösterdi. İsrail'in, 7 Ekim'den beri insanlık dışı saldırılarla devam ettirdiği **Gazze'yi boşaltma ve ilhak operasyonu**, Kıbrıs Türklerinin geleceği için de **ipuçları veriyor**, güçlü bir siyasi aydınlamaya yol açıyor.

Ekonomi dengelenmiş, AB-Rum engeli devam ediyor

KKTC'nin, bağımsızlığını kazanması ve sürdürmesi için ekonomik gücünü artırması da çok önemli. Ülkenin dış ticareti rekor açık veriyor ama yeni yatırımlarla her yıl artan turizm gelirleri ve Türkiye ile denklige sahip 23 üniversitesinde, ortalama 100 binin üzerinde seyreden öğrencilerin KKTC ekonomisine katkısı '**carî dengeyi**' büyük ölçüde toparlıyor. AB ve Rum Yönetimi ise KKTC'nin dış ticaretini, dolayısıyla da **sanayi** yatırımlarını engellemeye devam ediyor. Çünkü onlara göre ada-

yı Kıbrıs Cumhuriyeti yönetiyor ve KKTC yok hükmünde. Kuzey'den ihracat yapılacaksa Rum Yönetimi'nden geçmesi gerekiyor. Rum Yönetimi'nin Kuzey Kıbrıs'ın ürünlerine ne kadar '**sevgi duydukları**' biliniyor. Böyle bir tablo içinde bile çok sürpriz üretim yatırımları yapıldığını duydum. Bazılarından bahsetmek bile yatırımcılarına zarar verebilir ama bir tanesi var ki olumlu anlamda '**patlama ya hazır bomba**' gibi. Türkiye'den adaya giden önemli devlet adamlarımızın tamamının ziyaret ettiği bu **sanayi** girişiminin adı **Günsel Elektrikli Otomotiv**. Yakın Doğu Üniversitesi'nin kurucusu **Dr. Suat Günsel**'in çocukluk hayallerinden gerçeğe uzanan çok önemli bir girişim olarak ciddi aşama kaydetmiş durumda. **Günsel**'in Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı Suat hocanın oğlu **Prof. Dr. İrfan Suat Günsel** yapıyor. Ona göre bu proje '**Kıbrıs Türkünün yapabileceklerinin en anlamlı sembolü**' konumunda ve Günsel'i dünya yolları ile buluşturmak için seri üretim hazırlıkları devam ediyor. **Prof. Dr. Günsel**, "Türkiye'mizin de desteği ile Günsel'i üretmek, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bütün dünyaca tanınmasına yönelik atılacak en güçlü adımlardan biri olacak" diyor. Keşke o günler çok yakında gelse.

■ Üretim için her şey hazır

Benim izlenime göre, işin '**menşei ve dış ticaret engelleri**' aşılabileceği fabrika yatırımı rekor sürede tamamlanacak, sermaye sorunu yok. "Fabrikayı gel burada kur" diye davet eden çok. Ne yapılabilir, nasıl yapılabilir henüz karar verilmemiş ama 'Made in KKTC' olması yani fabrikanın da KKTC'de kurulması çok arzu edilen bir konu. Türkiye'den ya da başka dost ve kardeş ülkelerden KKTC'ye gelen '**devlet erkânının tamamına yakınının**' Günsel'i ziyaret ettiğini biliyoruz. Ben de **Yakın Doğu Grubu**'nun medya ilişkilerini yöneten sevgili Özer Turan'ın nezaretinde 'Elektrikli Günsel'in prototiplerinin de yer aldığı, yerli-millî teknoloji için kurulmuş Araştırma Geliştirme (Ar-Ge) tesislerini gezdim. Tamamına yakını genç mühendislerden ve mavi yakallılardan oluşan muhteşem bir kadroyla tanıştım. Bu Ar-Ge merkezi öyle laf olsun diye kurulmamış, dev bir teknoloji üssü ile karşılaştım. Sonrasında

B9 Modelini test ettim. Son derece başarılı ve bence satışa çıktığında Türkiye'de de çok yüksek talep görecektir orta segment otomobil ortaya çıkmış. Bu otomobil, 52,5 kW bataryaya sahip. 350 kilometre menzilli ve 100 kilometre hızla 7,7 saniyede çıkıyor. Prototipi yeni tasarlanan ve çok sık tasarımı sahip J9 ise bir SUV modeli. 500 kilometre menzile sahip 30 dakikada şarj oluyor ve 280 kW yani 375 beygir bir dört çeker. Açıkçası bunu test etmekten çekindim. Malum test sahasında olsak da KKTC'de direksiyon sağda! Fabrikadan sonra, **Yakın Doğu Üniversitesi Kurucu Rektörü Dr. Suat Günsel**'in, bir müzeye

dönüştürülmüş klasik otomobil koleksiyonunu da gezdim. Doğrusu KKTC'de, dünya otomobil tarihini orijinal otomobillerle yanından bir müze karşılamak şaşırtıcıydı. **Suat Günsel**'in otomobil merakı küçük yaşlarda başlamış. Çocuk yaşlarda kılı topaktan otomobil modelleri yapmış ve gelecekte bir otomobil fabrikası kuracağını hayal edermiş. Fakat ülke şartları nedeniyle bu otomobil aşkı ancak koleksiyona ve sonra da bir müzeye dönüşebilmiş. Yine de onun '**fabrika hayali**' oğluna ilham vermiş. Şimdi bu hayal gerçekleşiyor. Hedef, dünya otomotiv piyasasında Türk dünyasının sesinin çok daha gür çıkmasını sağlamak.

Türkiye'nin İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Açıklandı

İstanbul Sanayi Odası "Türkiye'nin İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu-2022" Araştırması'nın Sonuçlarını Açıkladı

İstanbul Sanayi Odası (İSO), Eylül ayında açıkladığı "İSO Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu-2022" araştırmasının ardından, 500 Büyük şirketlere nazaran daha küçük ve orta ölçekli kuruluşları kapsayan "İSO Türkiye'nin İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu-2022" (İSO İkinci 500) araştırmasının sonuçlarını da açıkladı.

İSO İkinci 500 araştırması, 2022 yılı verileri ile de küçük ve orta ölçekli kuruluşların performansını açısından önemli sonuçlar ortaya koydu.

2022 yılında sanayi sektörü başta Rusya-Ukrayna Savaşı, yükselen enflasyon, finansal koşullarda sıkılaşma gibi önemli gelişmelerin yaşandığı ve bunlara bağlı olarak yılın ikinci yarısında küresel büyüme ve ticaretin ivme kaybettiği bir ortamda faaliyet gösterdi. Dolayısıyla İSO İkinci 500'ün ekonomik ve finansal büyüklüklerini değerlendiren bu gelişmeleri de göz önünde bulundurmakta yarar var.

İSO İkinci 500'ün üretimden satışlarındaki değişimler, yıl sonu TÜFE enflasyonundan arındırılarak incelendiğinde; 2022 yılında yüzde 24,7 ile oldukça güçlü bir reel artış yaşandığı görüldü. Ancak bu artış, 2021'deki yüzde 30,4'lük artışın altında kaldı. Reel değişimler hesaplanırken son yıllarda olduğu gibi yine yıl sonu TÜFE enflasyonu kullanıldı. Ancak 2022 sonunda TÜFE enflasyonu yüzde 64,27 iken ÜFE enflasyonu yüzde 97,72 düzeyinde gerçekleşmişti. Bu noktada sanayicinin ekonomik gerçeklerini yansıtan asıl enflasyonun ÜFE olduğunu hatırlatarak, ÜFE'nin çok daha hızlı arttığını ve tüketici enflasyonu ile arasındaki makasın oldukça geniş olduğunu vurgulamak gerekiyor. Nitekim yıl sonu ÜFE enflasyonu kullanıldığında, üretimden satışlardaki reel artış yüzde 3,6'ya iniyor. İSO İkinci 500'ün en büyük üç şirketi Üretimden satışlar baz alınarak yapılan 2022 yılı İSO İkinci 500 sıralamasına göre Şirinkioğlu İplik ve Denim 2 milyar 54 milyon TL ile ilk sırayı aldı. Onu 2 milyar 51 milyon TL ile Safa Tarım takip ederken Erdoğanlar Alüminyum 2 milyar 47 milyon TL ile üçüncü oldu. 2022 yılı İSO İkinci 500 sıralamasına üretimden satışları 2 milyar 54 milyon TL ile 886 milyon TL arasında kalan şirketler girebildi. İSO İkinci 500'ün 2021 yılı listesinde yer alan şirketlerin üretimden satışları ise 980 milyon TL ile 444 milyon TL bandında gerçekleşmişti. İSO İkinci 500'ün bu yılki listesine 125 yeni sanayi kuruluşu girdi. Bunlardan 51 tanesi İSO 500'den İSO İkinci 500'e düşen şirketlerden oluştu. Listeye geçen seneki İSO 1000 dışından giren yeni firma sayısı 74 olurken, 2021 yılının İSO İkinci 500 listesinden İSO 500'e çıkan firma sayısı ise 50 olarak gerçekleşti.

2022 yılında zayıflayan küresel büyüme dinamiklerine rağmen Türkiye'nin ihracatı yüzde 12,9 oranında artarak 254,2 milyar dolara yükseldi. Aynı yılda İSO İkinci 500'ün

ihracatı da yüzde 19,3 artarak 16,1 milyar dolara çıktı ve tarihsel olarak rekor düzeye ulaştı. İSO İkinci 500'ün ihracat artış hızı, Türkiye ve İSO 500'ün üzerinde gerçekleşti. Bu durum, nispeten daha küçük ve orta ölçekli kuruluşların dış pazarlara açılma başarısını göstermesi açısından oldukça önemli.

Bu gelişmeler sonucunda İSO İkinci 500'ün Türkiye sanayi ihracatı içindeki payı 2022 yılında 0,3 puan artarak yüzde 6,2'den yüzde 6,5'e yükseldi.

2022 yılında İSO İkinci 500, satış performansının yanı sıra karlılıkta da başarılı bir yıl geçirmiş gözüküyor. Söz konusu yılda İSO İkinci 500'ün faaliyet karı yüzde 91 oranında artarak 52,6 milyar liradan 100,4 milyar liraya çıktı. Buna karşılık aynı dönemde faaliyet karlılığı oranı 1,1 puan düşüşle yüzde 13,7'den yüzde 12,6'ya geriledi. Benzer şekilde faiz, amortisman ve vergi öncesi kar büyüklüğü de yüzde 90,2'lik artışla 63,7 milyar liradan 121,1 milyar liraya ulaştı. Bu artışa rağmen FAVÖK karlılığı oranı 1,4 puan azalarak yüzde 16,6'dan yüzde 15,2'ye düştü. Vergi öncesi kar ve zarar toplamı ise yüzde 98,2 artarak 37,7 milyar liradan 74,7 milyar liraya yükseldi. Ancak satış karlılığı oranı 0,4 puan düşüşle yüzde 9,8'den yüzde 9,4'e indi. Tüm bu gelişmeler karlılık rasyolarında bir önceki yıla göre kısmen daha düşük bir performansa işaret ediyor. Yine de yüksek enflasyon ortamı ve kurların etkisiyle maliyetlerin hızla arttığı bir yılda kar-zarar dengesinin başarılı olarak yönetilebildiği görülüyor.

2022 yılında İSO İkinci 500'de diğer faaliyetlerden olağan gelir ve karlar 70 milyar TL iken, diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlar 63,5 milyar TL olarak gerçekleşti. Bu iki kalemin arasındaki fark alındığında, İSO İkinci 500'ün 6,5 milyar TL'lik üretim faaliyeti dışı gelir elde ettiği ve bu kalemin bir önceki yıla göre sadece binde 5 oranında arttığı görülüyor. Özellikle net kambiyo gelirlerinin negatif gerçekleşmesi dikkat çekiyor. Sanayicilerin son yıllarda makul bir çözüm bulunmasını beklediği konulardan biri olan devreden KDV alacakları, gerek İSO 500 gerekse İSO İkinci 500 şirketleri için ciddi bir sorun olmayı sürdürüyor. Hatırlanacağı üzere bu yük İSO 500 için 2022 yılında yüzde 107 artışla 49 milyar TL'ye yaklaşmıştı. İSO İkinci 500'de ise devreden KDV bir önceki yıla göre yüzde 72,7 oranında artarak 8,9 milyar TL'ye yükseldi. Bu gelişmeler sanayi kuruluşlarının sıfır faiz ve sonsuz vade ile devlete borç vermesi anlamına gelen devreden KDV sorununun azalmak yerine daha da arttığını gösterirken enflasyondaki yüksek seyrin de sorunu derinleştirdiği görülüyor. İstanbul Sanayi Odası, bu konuda sanayicileri rahatlatacak bir çözüm olarak devreden KDV alacaklarının banka teminatı haline getirilmesi ve özellikle Eximbank kredilerine dönük bir teminat aracına dönüştürülmesini uzun bir süreçten savunmaktadır.

İSO İkinci 500'ün dikkat çeken bir başka göstergesi de teknoloji yoğunluklarına göre yaratılan katma değer dağılımı. Bu verilere bakıldığında; en yüksek payı yüzde 49,2 ile

yine düşük teknoloji yoğunluklu sanayilerin aldığı ve bu grubun payını geçen yıla göre 1,4 puan artırdığı görülüyor. Benzer şekilde orta-düşük teknolojilerin payı 1,1 puan artarak yüzde 25,3'e yükselmiş durumda. Buna karşılık orta-yüksek teknolojilerin payı 1,4 puan düşüşle yüzde 23,1'e; yüksek teknolojilerin payı ise 1,1 puan düşüşle yüzde 3,5'ten yüzde 2,4'e geriliyor. Bu veriler, kuruluşlarımızın teknoloji yoğunluğu alanında belirli bir eşliği aşmakta zorlandığını ortaya koyuyor. Ayrıca ölçüm yapılan son 10 yılda önemli bir değişimin yaşanmaması da bu alanda yapısal bir dönüşümden ne kadar uzak olduğumuzu gösteriyor.

Sanayi kesiminin rekabetçiliği için AR-GE faaliyetleri hayati önem taşıyor. İSO İkinci 500'de AR-GE yapan kuruluş sayısı, 2021'de en yüksek seviyesine ulaştıktan sonra 2022'de 7 adet azalarak 228'e gerilemiş bulunuyor. Ancak bu sayının şimdiye kadarki üçüncü en yüksek seviyede olduğu da gözden kaçırılmamalı.

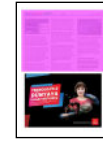
AR-GE yapan firma sayısındaki azalışa rağmen 2022 yılında İSO İkinci 500'ün AR-GE harcamaları anket verileri ile 2,8 milyar TL'ye yaklaştı. Bu rakam, 2021 yılındaki 1,3 milyar TL'lik harcama tutarına göre yüzde 111,5'lik artışa işaret ediyor. Buna rağmen AR-GE harcamalarının üretimden satışlara oranla binde 4'er düzeyinde yatay seyrettiği görülüyor.

İSO Yönetim Kurulu Başkanı Erdal Bahçıvan: "İSO İkinci 500 Şirketleri İhracatta Fark Yaratı"

"Türkiye'nin İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu çalışmamızın 2022 sonuçlarını değerlendirirken; 2022 yılında küresel ekonomiyi şekillendiren üç ana faktörü göz önünde bulundurmakta yarar var. Bunlardan en önemlisi hiç kuşkusuz bugün de dünya ekonomisini etkilemeye devam eden enflasyonun geri dönmesiydi. Merkez bankaları neredeyse tüm dünyada bu konuya odaklanarak para politikalarını sert şekilde sıkılaştırmıştı.

Devamı sayfa 18'de

Sayfa 16'nın devamı

İkinci faktör, 2022 yılının hemen başında patlak veren Ukrayna-Rusya savaşıydı. Bu savaş ile birlikte özellikle lojistik ve tedarik sorunları ortaya çıkmış, jeopolitik riskler üst seviyelere yükselmisti. Ayrıca Çin'de yeni bir pandemi korkusuyla alınan kapanma önlemleri de dünya ekonomisini etkisi altına almıştı.

Bütün bu faktörlere iklim değişikliğinin etkilerini artırması ve teknolojik rekabetin hızlanması da eklenince, 2022 yılı küresel ekonomi açısından "çoklu krizler" dönemi olarak tarihteki yerini aldı. Yaşanan eşzamanlı şokların etkisiyle küresel ekonomi yavaşladı. 2021 yılında yüzde 6,3 olan küresel büyüme, 2022 yılında yüzde 3,5'e geriledi. Her şeye rağmen Türkiye ekonomisi yüzde 5,5 ile güçlü büyüme performansını korumayı başardı.

ISO İkinci 500 sonuçlarını bu çerçevede değerlendirdiğimizde ilk dikkat çeken hususlardan biri, küresel ekonomik daralmaya rağmen ISO 500'e göre daha küçük ve orta ölçekteki şirketleri kapsayan İkinci 500

Büyük şirketlerinin yüzde 19,3 ihracat artışı yakalamasıdır. Bu artışla İkinci 500 şirketlerinin hem toplam Türkiye ihracatı hem de ISO 500'ün ihracat performansından olumlu yönde ayrıştığının altını çizmek isterim. Üretimden satışların yüzde 104,8 artmasında da önemli rol oynayan bu gelişme, ülkemizin ihracat potansiyeli açısından son derece sevindiricidir.

ISO İkinci 500'ün temel karlılık rasyolarına baktığımızda, 2021'deki zirvelere kıyasla hafif düşüş görüyoruz. Ancak yüksek enflasyon ortamı ve kurların etkisiyle maliyetlerin hızla arttığı bir yılda bu durumun olağan karşılanması gerektiğini ve her şeye rağmen kar-zarar dengesinin yönetilebildiğini söylemek gerekiyor.

Araştırmamız kapsamında her yıl dikkatle takip ettiğimiz AR-GE harcamaları üretimden satışlarla uyumlu bir oranda artmış görünüyor. Ne var ki, teknoloji yoğunluklarına ilişkin göstergeler henüz bu alanda yapısal bir dönüşümün işaretlerini vermekten oldukça uzak görünüyor. Çünkü şirketlerimizin bu alana ayırdıkları kaynak maalesef yeteri kadar artmıyor. Geleceğin rekabet koşullarında ayakta kalabilmek için şirketlerimizin bu konuda daha hevesli ve motive olması gerekiyor.

Özetlemek gerekirse, yıl genelinde sanayi sektörünü etkileyen iç ve dış faktörler düşünüldüğünde ISO İkinci 500'ün genel olarak başarılı bir yıl geçirmiş olduğunu söylemek mümkün. Ancak 2022'de öne çıkan

olumlu gelişmelerin uzun vadede sürdürülebilir olup olmadığını ekonomi politikalarında yeniden bir kırılmanın yaşandığı 2023'ün verileri ile çok daha net bir şekilde analiz edebileceğiz. Belirsizliklerle dolu bir küresel rekabet ortamında, dijital ve yeşil dönüşüm gibi çok önemli iki yapısal dinamikle yüzleşiyoruz. Böyle bir dönemde, iktisadi koşullardaki dalgalanmalara daha duyarlı olan orta ve küçük ölçekli sanayi kuruluşlarımıza verilecek desteğin önemini bir kez daha vurgulamak istiyorum.

Son olarak, başta deprem bölgesindeki firmalarımız olmak üzere, yoğun çalışma temposu altında bu araştırmada yer almak için verilerini bizimle paylaşan tüm şirketlerimize bir kez daha teşekkürlerimi iletiyorum."

Millî Teknoloji Hamlesinin Meyveleri Dünyaya Yayılıyor **SAVUNMA SANAYİSİ**

2023 için 6 milyar dolarlık ihracat hedeflenen savunma sanayisinde, yıllardır istikrarlı bir şekilde sürdürülen Millî Teknoloji Hamlesinin meyveleri toplanmaya başladı.

sektör savunma

ürkiye savunma sanayisi sektörü için 2023'ün Temmuz ayı oldukça önemli bir tarih olarak kayıtlara geçti. 657,5

milyon dolarlık ihracata imza atan sektör için bu rakam, tarihinin en yüksek aylık ihracatı anlamına geliyordu. Temmuz ayının bir diğer önemli notu, BAYKAR firmasının Suudi Arabistan'la AKINCI Taarruzi İnsansız Hava Aracı ihracatıyla ilgili olarak imzaladığı anlaşmaydı. Toplam 3,1 milyar dolar değerindeki bu anlaşma, "Türk savunma sanayisinin tek kalemden yaptığı en büyük ihracat" olarak tarihteki yerini aldı.

Güncel verilere bir göz attığımızda ise şunu görüyoruz: Savunma ve havacılık sektörünün Eylül 2023 ihracatı, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 159 artışla 430 milyon dolar oldu. Böylece sektörün 2023'ün ocak-eylül sekansını kapsayan dokuz aylık ihracatı toplamda 3,8 milyar dolara ulaştı. Türk savunma ve havacılık sanayisi ihracatında, silahlı insansız hava aracı platformları ile mühimmat ihracatları öne çıkıyor. Şu ana kadar BAYKAR, 32 ülkeye Bayraktar TB2 SİHA ve 8 ülkeye AKINCI TİHA ihracatı gerçekleştirdi. TUSAŞ ise en az yedi ülkeye ANKA ve AKSUNGUR SİHA'ları ihraç etti. SİHA'lardan başka; MAM-L, MAM-C, MAM-T ve İHA-230 gibi ROKETSAN üretimi mühimmatlar da ihracat başarısı elde ediyorlar.

"2023 YILINDA HEDEFİMİZ 6 MİLYAR DOLAR"

Temmuz ayının sonunda düzenlenen IDEF'23 16. Uluslararası Savunma Sanayii Fuarı'nın açılışında bir

Kendi savaş gemisini yapan 10 ülkeden biri olan Türkiye, aynı zamanda bu alanda önemli bir ihracatçı konumundadır.

konuşma yapan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye olarak karşılaştıkları pek çok engele, gizli-açık ambargoya rağmen savunma sanayisini geliştirmeye büyük önem verdiklerini söyleyerek sözlerine başladı. Türkiye'nin, kara, hava ve deniz araçlarında kendi

sektör savunma

ihtiyaçlarının hemen tamamını yerli ve millî imkânlarla karşılayabildiğinin altını çizen Cumhurbaşkanı, “Türk savunma sanayisi sektörü, son yıllarda tüm dünyanın hayranlıkla takip ettiği bir başarı hikâyesi yazdı. Sektör; çatışma bölgelerinde sinanan zırhlı araçlarıyla, toplarıyla, roketleriyle, hava savunma sistemleriyle envaiçeşit silah ve radar sistemleriyle rûştünü ispatladı” diye konuştu.

2023 için belirlenen ihracat hedefini 6 milyar dolar olarak paylaşan Erdoğan, konuşmasını şöyle sürdürdü: “İnsansız hava araçları teknolojisinde dünyanın önde gelen üç ülkesi arasında yer alıyoruz. Kendi savaş gemisini yapan 10 ülkeden biri olan Türkiye, aynı zamanda bu alanda önemli bir ihracatçı konumundadır. Dünyanın ilk SİHA gemisi diyebileceğimiz TCG Anadolu’yu, donanmamızın hizmetine verdik. Akıncı ile başladığımız TİHA hamlemizi insansız savaş uçağımız Kızılelma ile şimdi çok farklı bir boyuta taşıyoruz. KAAN ismini

verdiğimiz beşinci nesil millî muharip uçağımızın tanıtımını yaptık. Üretim süreçlerini adım adım gerçekleştiriyoruz. Bunun dışında savunma sanayisine mührünü vuracak 850 farklı projeyi titizlikle hayata geçiriyoruz. Geçen yıl 4 milyar 400 milyon dolar ihracat rakamına ulaştık. Bu yılın ilk altı ayında, 2 milyar 378 milyon dolarlık rekor ihracat seviyesini yakaladık. Yılsonu ihracat hedefimizi tutturacağımıza, hatta bu rakamın da üstüne çıkacağımıza inanıyorum.”

“5. SAVUNMA SANAYİİ BULUŞMALARI” GERÇEKLEŞTİRİLDİ

İstanbul Sanayi Odası (İSO) ve Türkiye’nin en büyük sanayi kümelenmesi SAHA İstanbul iş birliğinde düzenlenen Savunma Sanayii Buluşmaları’nın beşincisi 17 Ekim’de gerçekleştirildi. Türkiye ekonomisine katkı sunan en önemli sektörlerden biri hâline gelen savunma sanayisinin önde gelen temsilcilerinin yer aldığı etkinlikte, **İSO** Yönetim Kurulu Başkanı Erdal

6

milyar dolar

TÜRKİYE SAVUNMA
SANAYİİ SEKTÖRÜNÜN
2023 İHRACAT HEDEFİ

sektör savunma

Bahçıvan ve SAHA İstanbul Yönetim Kurulu Başkanı Haluk Bayraktar'ın ev sahipliğinde düzenlenen organizasyona T.C. İstanbul Valisi Davut Gül ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayi Başkanı Prof. Dr. Haluk Görgün katıldı. .

"TÜRKİYE ARTIK GÜÇLÜ BİR AKTÖR"

Savunma Sanayi Buluşmaları'nın açılışında konuşan Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanı Prof. Dr. Haluk Görgün, sanayi olmadan ekonomik güçten bahsetmenin mümkün olmadığı gibi, savunma sanayisi olmadan da ekonomik ve siyasi bağımsızlıktan bahsetmenin mümkün olmadığını vurguladı. Savunma ürün ve hizmetlerinin hem güvenlik güçlerine hem de farklı coğrafyalardaki dost ve müttefik ülkelerin silahlı kuvvetlerine başarıyla

hizmet verdiğini ifade eden Görgün, konuşmasına şöyle devam etti: "Ülkemiz savunma sanayisi alanında artık bir pazar değil, güçlü bir aktör konumuna geldi. Her platformda ifade ettiğimiz gibi bizim en büyük hedefimiz, savunma sanayisinde tam bağımsız Türkiye olabilmektir. Geniş ekosistemimiz ile bu hedefe ulaşmak için çalışmalarımızı durmaksızın sürdürüyoruz. Türkiye Yüzyılı vizyonu çerçevesinde, ülkemizin dünyada savunma sanayisi alanında en gelişmiş 10 ülke arasına girme hedefine her geçen gün yaklaşmaktayız. Küresel güç dengesinin önemli unsurlarından biri olan Türkiye, her zaman barış ve iş birliğinden yanadır. Başkanlık olarak, Türk savunma sanayisinin son 20 senede kazandığı yetenek ve bilgi birikimini dost ve müttefik ülkelerle iş birliğini geliştirerek ilerletmeyi amaçlıyoruz."

Savunma Sanayii Başkanlığı'nda sektörün mevcut kabiliyetlerini tüm ülkeyi kapsayacak şekilde belirlemek ve endüstriyel yetkinlik veri altyapısını geliştirmek üzere Savunma Sanayii Yetenek Envanteri (YETEN) projesini yürüttüklerinin bilgisini de veren Görgün, "Ayrıca Endüstriyel Yetkinlik Değerlendirme ve Destekleme Programı (EYDEP) ile firmalara eğitim, danışmanlık ve rehberlik destekleri odaklı mali yardım sağlamaya devam ediyoruz. Savunma sanayisi sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'ler dahil tüm firmalara yönelik olarak Savunma Sanayii Yatırım ve Geliştirme Faaliyetlerini Destekleme Programı kapsamında finansal destek sağlamayı sürdürüyoruz." dedi.

“CİDDİ BİR DÖNÜŞÜM YAŞIYORUZ”

Programın açılışında konuşan İSO Yönetim Kurulu Başkanı Erdal Bahçivan, Savunma Sanayi Buluşmaları ile silahlı kuvvetlerimiz ve ülkemizin güvenli yarınları için çok kıymetli sonuçlar elde edildiğini söyleyerek konuşmasını şöyle sürdürdü: “Biliyoruz ki savunma sanayimiz geliştikçe yarınlarımıza güvenle bakacağız. Kendi motorunu, millî tankını, savaş gemisini, taarruz helikopterini, insansız hava araçlarını, füzelerini ve piyade tüfeğini üretmeyi başaran Türkiye hepimizin gururudur.” dedi. Bu yıl Ar-Ge, teknoloji ve inovasyon alanlarında ülkemizin lokomotif sektörlerinden biri olan savunma sanayisiyle ilgili geleneksel bir etkinliğe dönüşen Savunma Sanayii Buluşmaları’nın beşincisinin gerçekleştirildiğini ifade eden Erdal Bahçivan, “Bu yılki etkinliğimizi Cumhuriyetimizin 100’üncü yılını kutlarken yapıyor olmamızı ayrıca çok anlamlı ve kıymetli buluyorum. Türkiye savunma sanayinde ciddi bir dönüşüm yaşıyor. Ülkemizin savunma sanayi alanında son yıllarda sergilemekte olduğu başarı grafiği hepimizi gururlandırıyor.” dedi.

“GELECEĞİN TEKNOLOJİLERİNE VE ÜRÜNLERİNE YATIRIM YAPIYORUZ”

Türkiye’nin sektördeki başarısıyla ilgili değerlendirmelerde bulunan Haluk Bayraktar, sözlerine şöyle başladı: “Türkiye, son 20 yılda savunma sanayisinde dışa bağımlılığını azaltarak kendi insan ve akıl gücünü kullanarak geliştirdiği oyun değiştiren teknolojileriyle ihracatta rekor seviyelere ulaştı. Ülkemiz, geçen 20 yılda insansız hava araçlarından kara araçlarına, gemilerden, orta ve uzun menzilli roket ve füzelere hassas mühimmatlara ve elektronik harp teknolojilerine kadar geniş bir yelpazede dünya standartlarına ürünler ve yetenekler geliştirdi. Savunma sanayisinde bugünün ihtiyaçlarını karşılamamanın ötesinde geleceğin teknolojilerine, geleceğin araçlarına ve ürünlerine yatırım yapıyoruz.”

Türkiye’nin büyük atılımlar yaptığı son 20 yılda en büyük hamlelerden birini savunma sanayisinin yaptığını söyleyen Saha İstanbul Başkanı Haluk Bayraktar, sözlerini şöyle sürdürdü: “Son 20 yılda Türk savunma sanayisinde üretim hacmi

3,8
milyar dolar

2023 YILININ İLK DOKUZ
AYINDAKİ İHRACAT

sektör savunma

1 milyar dolardan 12 milyar dolara çıktı. Aynı süreçte savunma sanayisi bütçe, 5,5 milyar dolardan 90 milyar dolara ulaştı. İhracat ise 248 milyon dolardan 4,4 milyar dolara yükseldi. İhracatımızın 2023'te 6 milyar doları geçmesini bekliyoruz. Sektörümüzde istihdam sayısı 9 binden 81 bine çıktı. 20 yıl önce proje sayısı sadece 62 iken bugün 850'ye yükseldi. Savunma sanayimiz 'Türkiye Yüzyılı'nın Yükselen Yıldızı' hâline geldi."

SAVUNMA SANAYİSİNDE YERLİLİK ORANI ARTTI

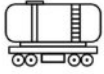
Türkiye ekonomisine katkı sunan en önemli sektörlerden biri hâline gelen savunma sanayisinin önde gelen temsilcilerinin yer aldığı etkinlikte, "Cumhuriyetimizin 100. Yılında Savunma Sanayiiimizin Dünyadaki Yeri" başlıklı panel düzenlendi. MSB Bakan Yardımcısı Dr. Celal Sami Tüfekçi moderatörlüğündeki panelde, Roketsan Genel Müdürü Murat İkinci, BMC İcra Kurulu Başkanı Prof. Dr. Murat Yalçıntaş, STM Genel Müdürü Özgür Güleriyüz ve SSB Başkan Yardımcısı Prof. Dr. İhsan Kaya konuşmacı olarak yer aldı.

Cumhuriyetin 100. yılında Türk savunma sanayisinin gelişimi ve dünyadaki yerinden bahseden SSB Başkan Yardımcısı Prof. Dr. İhsan Kaya, savunma sanayisinin yerlilik oranının arttığını ifade ederek şöyle devam etti: "2002'de yerlilik oranımız yüzde 20'lerdeyken 2022'de yüzde 73,4 seviyesine ulaştık. Savunma sanayisi istihdamında son 10 yılda dört kat bir artış yaşandığını görüyoruz. İthalat ve ihracat oranlarına baktığımızda ise 2011'de ithalatta beşinci ve ihracatta 30'uncu sıradayken 2022'de ithalatta 27'nci ve ihracatta 10'uncu sırada yer aldık. Hedefimiz sürdürülebilirliğin sağlandığı tam bağımsız bir savunma sanayisi."

Türkiye'nin söz konusu alandaki avantajlarını ve dezavantajlarını dile getiren BMC İcra Kurulu Başkanı Prof. Dr. Murat Yalçıntaş, "Dünyadaki rakiplerimizle aramızda ölçek farkı var. Örneğin, ilk tanklar Birinci Dünya Savaşı döneminde kullanıldı. Bizde ise 2000'lerden sonra yerli üretim için çalışmalara başlandı. Dolayısıyla aramızdaki faz farkı, bize ölçek sorunu olarak dönüyor. Bunun avantajları da dezavantajları da var. Rakiplerimizin avantajları, üretime yıllar önce başladıkları için pazara daha hâkimler. Ama bizim avantajımız 2000'lerden itibaren yerli ve millî ürünler geliştirmeye başladığımız için onlarınkinden çok daha modern ve üstün." diye konuştu.

Dünya üzerindeki rekabeti ve Türkiye'nin bu rekabet içinde ne durumda olduğunu özetleyen Roketsan Genel Müdürü Murat İkinci, "Savunma sanayimiz, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kendi ihtiyaçlarını yerli ve millî teknolojilerle karşılayabilmek ve dışa bağımlılığını sonlandırmak açısından çok başarılı bir sınav veriyor. Bugün silahlı kuvvetlerimiz sahada ana unsur olarak bizim ürettiğimiz ürünleri kullanıyor. Yerli üretim ile kimseden icazet almıyoruz, kısıtlamalara katlanmak zorunda kalmıyoruz ve sahadan gelen geri bildirimlerle ürünlerimizi daha da geliştiriyoruz." dedi.

Savunma sanayisinin en köklü firmalarından biri olduklarını hatırlatan STM Genel Müdürü Özgür Güleriyüz ise "Ekosisteminiz ne kadar güçlü olursa, potansiyeliniz de o kadar artar. Bizim savunma sanayimiz de bir ekosistem içinde uyumlu çalışarak bu noktalara geldi." ifadelerini kullandı.

Emekçinin en zor kışı!

Ekonomide soğuma başladı. Emeğiyle geçinenleri zor bir kış beklerken bunun günlük yaşama nasıl yansiyacağını toplumsal talepler belirleyecek

1 EKONOMİYE KIŞ ÇOK ERKEN GELDİ

Yüksek faiz borçlanmayla tüketimi imkânsız kılacak. Ekonomi soğuyacak. İmalat, inşaat sektörlerinde daralma önlenemiyor.

4 ÜRETİMDE DÜŞÜŞ ENGELLENİYOR

Sanayi üretimi temmuzun ardından ağustosta da geriledi. İmalat sanayiinde üretim yüzde 1,3 azaldı. Perakende satışlarda düşüş var.

2 HAYAT PAHALILIĞI BELİMİZİ BÜKECEK

Ekonomi yönetiminin tüm aksi açıklamalarına rağmen enflasyon durmuyor. Çalışanların alım gücü düşmeye devam edecek

5 İŞ BULMAK İÇİN MUCİZE GEREKLİ

İşsizlik oranı düşük açıklansa da ekonomide yaşanan daralmanın istihdama etkisi ortada. Her ay daha az insan istihdam ediliyor.

3 FAİZ YÜKSELECEK BORÇLU ARTACAK

Kredi kartı faizi yüzde 60'lara çıkacak. Halk borçlanarak harcamayı sürdürecektir. Giderek takibe düşen borç oranları tırmanacak.

İktidarın yönelimi hesabı emekçiye ödetmeye çalışacak. Burada süreci toplumsal talepler ve mücadeleler belirleyecek.

Hayri KOZANOĞLU yazdı/5'te

Ekonomide soğuma belirtileri

Kış aylarına girerken havaların ne kadar soğuyacağını henüz bilmemek de, tüm belirtiler ekonomik aktivitede belirgin bir soğumanın başladığı yönünde. Emegiyle geçinen halk kesimlerini zor bir kış bekliyor

Hayri
KOZANOĞLU
hayrikozanoğlu@ynet.com

EKONOMİDE büyüme paritesinin sonuna yaklaşmış bulunuyoruz. Şöyle ki Mehmet Şimşek-Gaye Erkan ekibi seçimler sonrası, bir ödemeler dengesi krizini önlemek, ne pahasına olursa olsun yabancı sermayeyi ülkeye çekmek misyonuyla göreve getirildiler. Önce "sıcak paranın" birinci talebi, uygun bir kurdan giriş yapabilmek için döviz yol verildi, lirada ise keskin bir değer kaybı yaşandı. Ayrıca enflasyonun kontrol altına alınması, liranın az çok istikrar kazanması gerekiyordu. Bunun da tek yolu faizleri artırmak, büyümenin temel irme kaynağı özel tüketim talebini kısmaktı.

Politika faizi yüzde 35'e çıkarıldı, buna bağlı olarak geçtiğimiz hafta ihtiyaç kredisi faizleri yüzde 60'a, konut kredisi faizleri yüzde 45'e, ticari kredi faizleri yüzde 51'e sıçradı. Diğer bir ifadeyle, finansal koşulların çok elverişli olması nedeniyle alımlarını öne çeken veya sırf bu motivasyonla mal ve hizmetlere talep yaratan tuzu kuru denebilecek kesimler kredi piyasasından çekilmeye başladı. Nitekim birazdan ayrıntılarına gireceğimiz gibi bu grubun özellikle itibar ettiği, ağırlıklı taksitli alım yapılan konut, otomotiv, beyaz eşya sektörlerinde bir yavaşlama belirginleşti.

İKİ KIRILMA NOKTASI

Muhtemelen kasım ayında da TCMB faiz artışlarına devam edecek. 2023 yılını da yüzde 40 civarı bir oranda kapatacak. İşte o zaman iki kırılma noktasının eşliğine gelinecek. Bunlardan birincisi, şimdi aylık yüzde 3,66 olan kredi kartı (KK) faiz oranlarının yüzde 4'e yaklaşması, böylelikle yıllık bileşik faizin yüzde 60'a dayanmasıdır. Bu durumda ancak çaresiz durumda bulunanlar borçlanarak harcamayı sürdürülecek. Giderik takibe düşen borç oranları tırmanacak. İkinci de, mevduat faizlerinin yüzde 50'lerin üzerine çıkması sonucu enflasyondan korunmak için harcamalarını öne çeken, mal ve hizmet alımlarına yönelenler, tasarruflarını mevduata veya son zamanlarda getirisi yükseliş geçen devlet tahvillerine park edecek.

YAVAŞLAMA ENFLASYON RAPORUNA DA YANSIDI

Bu koşullarda ekonomik büyüme olsa olsa üretimin dış pazarlara yönelmesiyle canlı tutulabilir. Bunun koşulu da liranın değer kaybının hızlanması, İsgüdü'nün döviz cinsi maliyetinin iyice düşmesidir. Bu yol, dövizin aşırı yükselmesinin geçiciliği yüzünden enflasyonu beslemesi nedeniyle tercih edilmez. Şimşek'in ücretlerin gelecekteki enflasyona göre belirlenmesi önerisi, özellikle de, 2024 için yüzde 36 olarak güncellenen enflasyon tahmininin hiç de gerçekçi bulunmaması nedeniyle toplumsal tepkilerin yükselmesini kaçınılmaz kılacaktır. Özellikle asgari ücretin enflasyonun iyice gerisine düşmesi, borçlanarak harcama yolunun da tıkandığı koşullarda ekonominin iyice soğumasını getirecektir. Zaten dörtlüncü Enflasyon Raporu'ndaki

© BirGün

“

Muhtemelen kasım ayında da faiz artışları devam edecek. Aylık yüzde 3,66 olan kredi kartı faiz oranlarının 4'e yaklaşmasıyla takibe düşen borç oranları tırmanacak

rının altına düştü. Bu rakam 3 Kasım'da enflasyonun oldukça altında yıllık yüzde 53,8 artış hızıyla 927,1 milyar lira düzeyindeydi. Söz konusu eğilimler özellikle dar gelirli çarşı ve pazarlarda özellikle gıda alışverişlerini KK'lere takla attırarak sürdürdüklerini, buna karşın faizleri daha da yüksek ihtiyaç kredisiyle harcama yapmaktan kaçındıklarını gösteriyor.

İSTİHDAM GERİLEMEYE BAŞLADI

Eylül 2023'te mevsim etkisinden arındırılmış işsizlik oranı yüzde 9,1 düzeyinde açıklandı. Geleceğim söz konusu ayda 15 yaş ve üzeri nüfus 48 bin artarken, İsgüdü 105 bin düştü. Haliyle İsgüdüne dahil olmayanların sayısı ikisinin toplamı kadar 153 bin yükseldi. İşbaşı yapanların sayısı 59 bin, işsizler de 46 bin geriledi. İşsizlik oranı düşük çıksa da, bir ay öncesine göre daha az kişinin istihdam edildiği bir ekonomide canlılık söz edilemeyeceği ortada.

İMALAT SANAYİ DURGUNLAŞTI

Ekonomide yavaşlama eğilimi, sanayi üretiminin Temmuz'un ardından Ağustos'ta da yüzde 0,8 gerilemesiyle de hissediliyor. Özellikle imalat sanayinde üretimin yüzde 1,3 azalması önemli. En belirgin daralmalar, yüzde 9,6 ile mobilya ve yüzde 8,4 ile motorlu kara taşıtlı sektöründe gözlemlendi.

İstanbul Sanayi Odası

Türkiye İmalat PMI endeksi de, Ekim'de 48,4 ile bu yılın en düşük seviyesine indi. Yeni siparişler azalırken, üretim dört ay arka arkaya geriledi,

istihdamda ise 6 aydır ilk kez düşüş ortaya çıktı.

PERAKENDE SATIŞLAR TATSIZ

Ekonomik aktivitede yavaşlamaya işaret eden bir veri de, sabit fiyatlarla perakende satış hacminin Ağustos'ta aylık temelde yüzde 4,7 daralması. Bu sonuçta elektrikli eşya ve mobilya satışlarının yüzde 17,2, otomotiv yakıtlarının yüzde 9 oranında düşüş göstermesi etkili oldu.

KONUT SATIŞLARINDA İVME KAYBI

Konut satışlarında ivme kaybı sürüyor. Eylül'de toplam konut satışları 2022'nin aynı ayına göre yüzde 9,5 azalışla 102,7 bin adet düzeyinde gerçekleşti. İpotekli konut satışları ise 8,4 bin adete kadar indi. Çünkü daha 18 Mayıs'ta, ikinci tur seçimin hemen öncesinde yüzde 18 civarında seyreden konut kredisi faizleri de 3 Kasım'da yüzde 42'ye kadar çıkmıştı. Konut kredisi bakiyeleri de 5 aydır hemen hemen yatay seyreliyor, en son değeri 443 milyar liraydı.

DAYANIKLI MALLARDA TALEP ZAYIFLAMASI

Otomobil ve hafif ticari araç satışlarındaki artışın Temmuz ayında yüzde 118,3 yükselişmişken, Ekim'de hala yüksek seyretece de yüzde 55,4 düzeyine çekildiği görüldü. Buna karşın ithal araba sevdası sürüyor. Otomotivde Ekim ayında 600 milyon dolar dış ticaret açığı verildi. 2023'ün ilk 10 ayındaki dış ticaret açığı ise 1,1 milyar doları buldu. Beyaz eşya üretimi benzer biçimde Eylül ayında bir önceki yılın aynı ayına kıyasla yüzde 5,8 düşüş gösterdi. Bu durum beyaz eşya yurt içi satışına yüzde 2, beyaz eşya ihracatına ise yüzde 17,8 zayıflama olarak yansıdı. Özetle, kış aylarına girerken meteorolojik anlamda havaların ne kadar soğuyacağını henüz bilmemek de, tüm belirtiler ekonomik aktivitede belirgin bir soğumanın başladığı yönünde. Hele bu soğumanın enflasyon eşliğinde gerçekleşeceğini düşünürsek, emegiyle geçinen halk kesimlerini zor bir kış bekliyor. Bunun yaşam standartlarımızı nasıl yansıyacağını biraz da toplumsal talepler ve mücadeleler belirleyecek. Yoksa tüm dizginler Mehmet Şimşek'te kalırsa halimizin nice olacağı ortada...

SN. MEHMET ŞİMŞEK

İSO'dan Goodyear'a ödül

Kurulduğu günden bu yana İSO 500 listesinde yer alan Goodyear Türkiye'nin bu ödülü alan tek lastik üreticisi Genel Müdür Khairalla, 'Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılında böyle bir ödül almak büyük bir onur' dedi.

GOODYEAR, İSO'nun Cumhuriyetin 100. Yılı çerçevesinde düzenlediği '100'üncü Yıl Cumhuriyet Kutlama Gecesi'nde, 1968 yılından bu yana aralıksız olarak İSO 500 listesinde yer alan 19 firmadan biri olarak ödüle layık görüldü. Rahmi M. Koç Müzesi'ndeki törende Goodyear Türkiye Genel Müdürü Marwa Khairalla'ya ödülü İSO Yönetim Kurulu Başkanı Erdal Bahçivan ve İSO Meclis Başkanı Ender Yılmaz verdi.

Türkiye ile birlikte büyüyeceğiz
Goodyear Türkiye'nin geçtiğimiz günler-

de Uludağ Otomotiv Endüstrisi İhracatçıları Birliği (OİB) tarafından düzenlenen İhracatın Şampiyonları Ödülleri'nde Altın İhracat Ödülü'nün de sahibi olduğunu hatırlatan Khairalla "Her iki ödül de Goodyear'ın Türkiye otomotiv sektörüne olan bağlılığının bir göstergesidir." dedi.

Goodyear Genel Müdürü Marwa Khairalla "Türkiye'nin otomotiv sektöründeki 60 yılı aşkın başarılı geçmişini temel alan Goodyear Türkiye, 1.700 çalışanıyla önümüzdeki 100 yılda da Cumhuriyet'in büyümesini ve gelişmesini desteklemeye kararlıdır." diye konuştu.

ISO 500'de 55 YILDIR ARALIKSIZ YER ALAN GOODYEAR TÜRKİYE'YE ÖDÜL

Kurulduğu günden bu yana ISO 500 listesinde yer alan 19 sanayi kuruluşundan biri olan Goodyear Türkiye'nin bu ödülü alan tek lastik üreticisi olması, Türkiye ekonomisine yaptığı katkının bir göstergesi. Goodyear Türkiye Genel Müdürü Marwa Khairalla : "Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılında böyle bir ödül almak büyük bir onur. Goodyear Türkiye, 1968 yılından bu yana, ülkedeki diğer tüm lastik üreticilerinden daha önce ISO 500 listesinde yer aldı. Türkiye'nin otomotiv sektöründe lastik üreticisi ve teknoloji lideri olarak rolümüze bağlı kalmaya devam ediyoruz."

Goodyear, ISO'nun Cumhuriyeti-mizin 100. Yılı çerçevesinde düzenlediği '100'üncü Yıl Cumhuriyet Kutlama Gecesi'nde, 1968 yılından bu yana aralıksız olarak ISO 500 listesinde yer alan 19 firmadan biri olarak ödüle layık görüldü. Rahmi M. Koç Müzesi'nde düzenlenen törende Goodyear Türkiye Genel

Müdürü Marwa Khairalla'ya ödülü ISO Yönetim Kurulu Başkanı Erdal Bahçıvan ve ISO Meclis Başkanı Ender Yılmaz verdi. Törene, İstanbul Valisi Davut Gül, Beyoğlu Kaymakamı Can Aksoy, Beyoğlu Belediye Başkanı Haydar Ali Yıldız, İstanbul Ticaret Odası (İTO) Başkanı Şekib Avdagic ve çok sayıda iş insanı katıldı.

Cumhuriyetin ikinci yüz yılında Türkiye ile birlikte büyüyeceğiz Goodyear Türkiye'nin geçtiğimiz günlerde Ulu-dağ Otomotiv Endüstrisi İhracatçıları Birliği (OİB) tarafından düzenlenen İhracatın Şampiyonları Ödülleri'nde Altın İhracat Ödülü'nün de sahibi olduğunu hatırlatan Khairalla "Her iki ödül de Good-

year'ın Türkiye otomotiv sektörüne olan bağlılığının bir göstergesidir." dedi. Khairalla "Türkiye'nin otomotiv sektöründeki 60 yılı aşkın başarılı geçmişini temel alan Goodyear Türkiye, 1.700 çalışanıyla önümüzdeki 100 yılda da Cumhuriyet'in büyümesini ve gelişmesini desteklemeye kararlıdır." diye konuştu.

“2024 büyüme rakamlarında fazla iyimser olunmamalı”

Başkent Üniversitesi Uluslararası Finans ve Bankacılık Bölüm Başkanı Prof. Dr. Şenol Babuşcu, “En çok ihracat yaptığımız Avrupa ülkelerinin ekonomik durumları ümit vermiyor. Yurt içi talebin de kısılmasına yönelik önlemler alındığını düşünürsek 2024 büyüme rakamlarında fazla iyimser olmamalı” diye konuştu.

Halil YATAR

ANKARA (Anayurt) – Türkiye’de ihracata dayalı büyüme modeli en çok konuşulan konulardan birisi. Ekonomi yönetiminin ve iktidarların en çok kullandığı ifadelerden birisi haline gelen ‘İhracata dayalı büyüme’ neden gerçekleşmiyor? Ülkemizde sürekli üzerinde konuşulan ve iktidarın genel politika olarak benimsediği konu ihracata dayalı büyüme olduğunu söyleyen Başkent Üniversitesi Uluslararası Finans ve Bankacılık Bölüm Başkanı Prof. Dr. Şenol Babuşcu, “Son 20 yıllık sürece baktığımızda ülkemizde hep yüksek oranlı ihracat artışları hedeflendi ve hatta 500 milyar dolarlık yıllık ihracat hedefleri konuldu ancak hiçbir zaman hedefler gerçekleştirilemedi. Yüksek ihracat hedefleri gerçekleştirilemezken ithalatın sınırlandırılması hedefleri de bir türlü tutmadı, ithalat kısa dönemler hariç sürekli ihracatın önemli ölçüde önünde yer aldı ve bu nedenle de ülke döviz darboğazından çıkamadı. Bugün de bu sorun şiddetli bir şekilde devam ediyor” ifadelerini kullandı.

İhracat artışında istenilen düzeyin yakalanamamasının birkaç nedeni olduğunu belirten Babuşcu, “İlki üretim yapımızın ihracatta avantaj sağlamayan sektörlerde yoğunlaşması. İkincisi kendimize özel ihracatta avantaj sağlayacak marka değerlerimizin bulunmaması.

Üçüncüsü teşvik mekanizmalarında tam tutarlı olmayan politikalarımız. Bunlar içsel nedenleri oluşturuyor. Konu ihracat olunca tabii ki dış pazarların durumu da önemli. Bizden mal alacak ülkelerin ekonomik durumları iyi ise ihracat olanakları daha rahat, ekonomik durumları kötü ise ihracat olanakları daha kısıtlı oluyor. Ülkemizde dış ülkelerin ekonomik durumlarını test eden ve buna göre gelecekte ihracat olanaklarının durumunu ortaya koyan bir çalışma **İstanbul Sanayi Odası** tarafından yapılan Türkiye ihracat iklim endeksi çalışması. Bu çalışmanın ekim ayı raporu yayımlandı. Öncelikle bu çalışmaya ilişkin bilgi verecek

olursak; ihracat iklim endeksleri ulusal PMI (purchasing manager index-satın alma yöneticileri endeksi) anketlerindeki üretim trendlerine ilişkin verilerin ağırlıklandırılmasıyla hesaplanıyor. Ağırlıklar resmi istatistiklere göre ticaret partnerlerinin ilgili ülkenin dış ticaretine yaptığı katkılarının göreceli önemine göre oluşturuluyor” ifadelerini kullandı.

Türk imalat sektörü ihracatının en büyük on pazarından yedisinin bulunduğu Avrupa’da olduğunu belirten Babuşcu, “**İstanbul Sanayi Odası** Türkiye İmalat Sektörü İhracat İklimi Endeksi çalışması sonuçlarına baktığımızda endeks değeri eşik değer 50’nin altında kalarak Ekim 2023 için 48,5 olarak gerçekleşti. Böylece endeks değeri ekimde üst üste üçüncü ay 50 eşik değerinin altında gerçekleşmiş oldu. Eylülde 49 olan endeks 48,5’e gerileyerek dış talep koşullarında yılbaşından bu yana en belirgin bozulmayı gösterdi. Endeks bu yıl en yüksek endeks değerine nisan ayında 53,1 ile ulaştı. Ancak nisan sonrasında sürekli düşen değer ekim ayında dip yaptı. Son aylarda görülen bu gerileme büyük ölçüde Avrupa’daki ana ihracat pazarlarında süregelen yavaşlamadan kaynaklandı. ABD büyüme tarafında kalırken, bazı Asya ülkeleri ve Ortadoğu büyüme eğiliminin yaşandığı diğer bölgeler oldu. Türk imalat sektörü ihracatının en büyük on pazarından yedisinin bulunduğu Avru-

pa’da söz konusu pazarlardan biri hariç tümü ekim ayında daralma kaydetti. Gerilemenin olmadığı ve üretimin değişim göstermediği tek ülke İspanya. Türk imalat sanayi ürünlerinin en büyük ikinci ihracat pazarı olan ABD, ılımlı da olsa büyümeye devam etti. Talebi olumlu yönde etkileyen pazarların büyük bölümü Ortadoğu’da yer aldı. Bir diğer önemli ihracat pazarı olan Rusya’da ise üretim artmaya devam etti. Dördüncü çeyreğin başında güçlü performans gösteren diğer pazarlar ise Hindistan, Singapur, Endonezya ve Filipinler gibi Asya ülkeleri oldu” diye konuştu.

“Bu sonuçları ihracatımız açısından değerlendirecek önümüzdeki dönemde olumsuz bir tabloyla karşı karşıya olduğumuz açık” diyen Babuşcu son olarak şunları söyledi:

“En çok ihracat yaptığımız Avrupa ülkelerinin ekonomik durumları ümit vermiyor. Diğer ülkelere ihracat olanaklarını kısa sürede artırma olanağı bulunmuyor. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde hedeflenen ihracat artışını gerçekleştirmek mümkün görünmüyor. Sonuç olarak; yurt içi talebin de kısılmasına yönelik önlemler alındığını düşünürsek 2024 büyüme rakamlarında fazla iyimser olmamalı. Ayrıca dış ticaret dengesinde ihracat artışı ile iyileşmeyi hedeflemek de pek gerçekçi değil.”

ISO 500

Erdal Bahçivan ISO 500 raporunu açıkladı

“Sanayicinin 2022 yılı performansı çok iyiydi”

İstanbul Sanayi Odası Başkanı Erdal Bahçivan, “2022 yılına ait ISO 500 sonuçları, **sanayimizin** zorlu bir yılı güçlü bir performansla tamamladığının bir kanıtı niteliğindedir. Zira **sanayi** devlerimizin birçok temel göstergede azımsanmayacak iyileşmelere imza attığı görülüyor.” dedi.

İstanbul Sanayi Odası (ISO), **Türkiye**’nin 500 Büyük **Sanayi** Kuruluşu (**ISO 500**)’ araştırmasının 2022 yılı sonuçlarını 26 Eylül’de açıkladı.

Her yıl Mayıs ayında açıklanan **sanayi** sektörünün bu en büyük araştırmasının sonuçları, büyük depremler dolayısıyla bu yıl Eylül ayında kamuoyuna duyuruldu. Üretimden satış rakamına göre oluşturulan listede birinciliği, uzun yıllardır olduğu gibi yine TÜPRAŞ (**Türkiye** Petrol Rafinerileri A.Ş.) aldı. Şirket, 2022 yılında toplam 418,4 milyar TL’lik net üretimden satış rakamına ulaştı.

Geçen yıl üçüncü sırada olan Star Rafineri ise 189,2 milyar TL’lik net üretimden satış rakamıyla 2. sıraya yükseldi. Şirket, 2020’de altıncı sırada yer alıyordu.

TÜPRAŞ gibi Koç Holding bünyesinde olan Ford Otomotiv, 140,1 milyar TL’lik üretimden net satış rakamıyla üçüncü sırada yer aldı. Şirket geçen sene ikinci sırada yer almıştı.

Önceki yıllarda ismini gizleyen ancak altıncı sırada yer aldığı bilinen İstanbul Altın Rafinerisi, 87,8 milyar TL’lik üretimden net satışla 2022’de dördüncü sıraya yükseldi.

► DEMİR ÇELİK FABRİKALARI ÖN SİRALARDA

2021’de yedinci sırada yer alan Ereğli Demir Çelik, 2022’de 69,5 milyar TL’lik net

üretimden satışla beşinci sıraya yükseldi.

Geçen yıl beşinci sırada yer alan İskenderun Demir Çelik, 66,9 milyar TL’lik net üretimden satış rakamıyla 2022’de altıncı sıraya geriledi.

Geçen yıl dördüncü sırada yer alan Toyota Otomotiv, 65,9 milyar TL’lik net üretimden satışla 2022’de yedinci sıraya geriledi.

Koç Holding bünyesindeki bir diğer şirket Arçelik, 2022’de 64,1 milyar TL’lik net üretimden satışla 2022’de sekizinci sıradaki yerini korudu.

Oyak Renault da 2022’de 62,7 milyar TL’lik net üretimden satışla dokuzuncu sıradaki yerini korudu.

Yine Koç Holding bünyesindeki Tofaş, 59,8 milyar TL’lik net üretimden satışla 2022’de onuncu sıradaki yerini korudu. →

ISO 500

► BAHÇIVAN: DEPREMLER NEDENİYLE GECİKTİK

İstanbul Sanayi Odası Başkanı **Erdal Bahçivan**, tanıtım konuşmasında öncelikle önceki yıllara göre yaşanan gecikmeye vurgu yaparak şunları söyledi:

"Biliyorsunuz **ISO 500** çalışmalarının açıklanma tarihini son yıllarda Mayıs ayına çekmeyi başarmıştık. Bu yıl biraz gecikmeli olarak açıklıyoruz. Gecikme nedenimize kısaca değinecek olursam; bu yılın başında ülkemizi derinden yaralayan Kahramanmaraş depremini yaşamış bulunuyoruz. On binlerce vatandaşımızı kaybettik. Acılarımız hala çok taze. Dünyada eşi benzeri olmayan ve 11 ilimizi etkileyen felaketin ekonomik yıkımı da büyük oldu. Birçok **sanayi** tesisimiz haftalarca faaliyete geçemedi. Devletimiz bu bölgede mücbir sebep hali ilan ederek firmalarımızın vergisel yükümlülüklerini erteledi.

► SANAYİ TESİSLERİMİZ KENDİLERİNİ TOPARLADI

Takdir edersiniz ki **ISO 500** Büyük listesi içinde her yıl bu 11 ilimizden çok sayıda **sanayi** kuruluşumuz yer alıyor. 2021 listemizde bu rakam 72 idi. 2022 yılında ise bu sayının 66 olduğunu görüyoruz. Bu şirketlerimizin de mali verilerini paylaşabilme noktasına gelmesiyle birlikte **ISO 500** araştırmamıza başlayarak en kısa sürede tamamladık.

Burada şunu özellikle vurgulamak istiyorum. Listeye bölgeden giren **sanayi** tesislerimizin bazıları ağır hasar aldı, bazıları hafif... Hasarı ne olursa olsun, tüm **sanayi** tesislerimiz; başta çalışanlarının fedakarlığı olmak üzere, devletimizin ve **sanayicilerimizin** büyük dayanışmasıyla çarklarını kısa sürede yeniden döndürmeyi başardı."

► 2022'NİN BÜYÜK SORUNLARI

İstanbul Sanayi Odası Başkanı **Erdal Bahçivan**, 2022 yılındaki global çapta yaşanan ve uluslararası ticarete olumsuz etki yaratan olayları da kısaca hatırlattı.

"2022 yılı **ISO 500** Büyük **Sanayi** Kuruluşu araştırmamızın sonuçlarına geçmeden bu sonuçların arka planına çok kısa bir göz atılması gerektiğini düşünüyorum. Neydi o gelişmeler diye hatırlayacak olursak; her şeyden önce küresel ekonomide enflasyonun geri dönüşünü yaşadık. Rusya-

Gerek küresel ve yerel ölçekteki birçok makro gösterge ve gelişme, 2023'ün **sanayicilere** çok daha zorlu koşullar sunduğunu bize gösteriyor. Bu sürecin etkilerini önümüzdeki yıl açıklayacağımız 2023 yılı **ISO 500** sonuçlarında görmemiz şaşırtıcı olmayacaktır.

Ukrayna savaşının başta enerji ve gıda sektörlerinde yol açtığı ek fiyat şoklarını gördük. Artan enflasyon karşısında merkez bankalarının faiz artırımlarını hızlandırdığı, belirsizlik ikliminin yoğunlaştığı zor bir yılı geride bıraktık.

Kuşkusuz ekonomimiz bu gelişmelerden etkilendi. Fakat ilk yarıda güçlü ihracat ve yıl genelinde iç talebin canlılığı sayesinde 2022 yılında ekonomimiz yüzde 5,5 büyüyerek dünyadaki bu negatif süreçten ayrılmayı başarmıştı. Ancak bu büyümenin hiç kuşkusuz yüksek enflasyon ve cari açık gibi ciddi maliyetleri de oldu. Finansal istikrara verdiği katkı ve sürdürülebilirliği tartışılan, rasyonel ekonomi politikalarından uzak "Yeni Ekonomi Modeli" çerçevesinde, kur ve faizleri düşük tutan ve kredi akışını kısıtlayan çok sayıda düzenleme, yıl genelinde reel sektörün finansman koşullarını belirledi."

► 2023 SANAYİCİ İÇİN ZORLU GEÇİYOR

Erdal Bahçivan, "2022 yılına ait **ISO 500** sonuçları, **sanayimizin** zorlu bir yılı güçlü bir performansla tamamladığının bir kanıtı niteliğindedir. Zira **sanayi** devlerimizin birçok temel göstergede azımsanmayacak iyileşmelere imza attığı görülüyor." dedi.

Bahçivan, 2023 yılına ilişkin endişelerini de şöyle dile getirdi:

“Öte yandan gerek küresel ve yerel ölçekteki birçok makro gösterge ve gelişme, 2023’ün **sanayicilere** çok daha zorlu koşullar sunduğunu bize gösteriyor. Bu sürecin etkilerini önümüzdeki yıl açıklayacağımız 2023 yılı **ISO 500** sonuçlarında görmemiz şaşırtıcı olmayacaktır.

Çünkü küresel ekonomide sıkılaştan para politikalarının etkilerini gecikmeli olarak görmeye başladık. Nitekim gerek dünya üretiminin seyri, gerekse Euro Bölgesi, ABD ve İngiltere gibi ana ihracat pazarlarımıza ilişkin beklentiler, 2023’te 2022’ye göre daha düşük büyüme temposuna işaret ediyor.

► İHRACAT İKLİMİ ENDEKSİ EŞİĞİN ALTINDA

Her ay açıkladığımız İhracat İklimi Endeksi verileri de bu değerlendirmemizi doğruluyor. İhracatın büyümeye katkısının yüksek seyrettiği 2021 genelinde ve 2022’nin ilk yarısında güçlü seyreden bu endeks, 2022 yılı ikinci yarısından itibaren zayıflamaya başladı. 2023 Ağustos itibarıyla da 50 eşik değerinin altına düşerek daralma bölgesinde yer aldı. Bu anlamda küresel görünümün ihracat açısından belirgin bir iyimserlik sunduğunu söylemek oldukça zor.

► YÜKSEK FAİZLE FİNANSMAN MALİYETLERİ ARTACAK

Diğer yandan Merkez Bankamızın, Haziran’dan itibaren başlattığı sıkılaştırma sürecine bağlı olarak piyasa faizlerinde de sert yükselişler söz konusu. Bu sürecin aynı zamanda özellikle güçlü tüketim eğiliminin körüklediği ithalatı azaltması bekleniyor. Dolayısıyla, ihracatın geriye çekildiği bir dönemde, **sanayi** üretimini destekleyen güçlü iç talebin de bir miktar zayıflaması kaçınılmaz.”

Erdal Bahçivan, değerlendirmesinin ardından **ISO Türkiye**’nin 500 Büyük **Sanayi** Kuruluşu-2022 araştırmasının sonuçlarını grafikler eşliğinde anlattı: →

ISO 500

► ÜRETİMDEN SATIŞLARDA SIÇRAMA

ISO 500'de üretimden satışlar 2022 yılında yüzde 119 oranında artarak 2 trilyon 48 milyar liradan 4 trilyon 485 milyar liraya çıktı. Bu yüksek oranlı artışta, ihracattaki güçlü performansın yanı sıra canlı yurt içi talep, yükselen kur ve fiyatlar ile ihracat gelirlerinin TL karşılıklarındaki artışın belirleyici rol oynadığını söyleyebiliriz.

ISO 500 Büyük kuruluşlarının üretimden satışlardaki reel değişimlerine baktığımızda da şu sonuç dikkat çekiyor: 2022 yılının verileri yıl sonu tüketici enflasyonu ile arındırıldığında üretimden satışların reel olarak 2021 yılına göre yüzde 33,3 ile oldukça yüksek bir artış sergilediği görülüyor.

Reel değişimleri hesaplarken son yıllarda hep yaptığımız gibi bu yıl da, yıl sonu TÜFE enflasyonunu kullandık. Fakat diğer taraftan biliyoruz ki 2022 sonunda TÜFE enflasyonu yüzde 64,27 iken ÜFE enflasyonu yüzde 97,72'ye ulaşmıştı.

Bu noktada **sanayicinin** ekonomik gerçeklerini yansıtan asıl enflasyonun ÜFE olduğunu hatırlatarak, ÜFE'nin çok daha hızlı arttığını ve üretici ile tüketici enflasyonu arasındaki makasın oldukça geniş olduğunu vurgulamak istiyorum. Nitekim yıl sonu ÜFE enflasyonu kullanıldığında, üretimden satışlardaki reel artış yüzde 10,8'e iniyor.

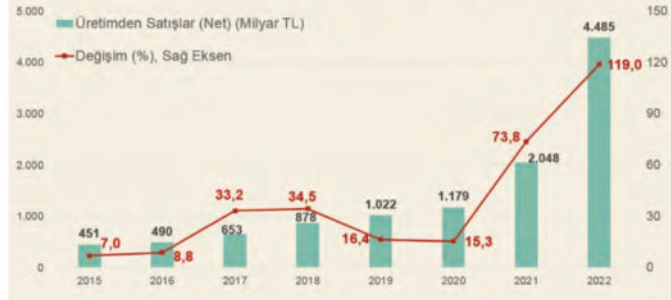
► TARİHİN EN YÜKSEK İHRACAT RAKAMI

ISO 500'ün ihracat performansına baktığımızda, Türkiye genel ve **sanayi** ihracatına yaptığı katkının çok değerli ve yüksek olduğunu görüyoruz.

Hatırlayacak olursak, zayıflayan küresel büyüme dinamiklerine rağmen ülkemiz 2022 yılı ihracatında oldukça önemli bir başarı sağladı. İhracat yüzde 12,9

Üretimden Satışlar (Net)

Üretimden Satışlar (Net) (Reel Değişimler, %)

oranında artarak 254 milyar doları aştı.

ISO 500'ün ihracatı ise yüzde 14,1'lik artışla 98 milyar dolara yaklaştı. Görüldüğü üzere ISO 500'ün ihracat artışı, Türkiye genelinin 1,2 puan üzerinde gerçekleşti. Böylece hem Türkiye hem de ISO 500 tarihindeki en yüksek ihracat rakamına ulaşılmış oldu.

► KARLARINI DA YÜKSEK ORANDA ARTIRDILAR

ISO 500'ün her yıl dikkatle incelediğimiz bazı temel göstergeleri önemli sonuçlar ortaya koyuyor. Bu tablo, ISO 500'ün satışlarının yanı sıra kaynaklarını verimli kullanarak karlarını da yüksek oranlarda artırdığını ve bu alanlarda genel olarak başarılı bir performans sergilediğini ortaya koyuyor.

Şöyle ki, ISO 500'ün 2022'de faaliyet karı yüzde 96 oranında artarak; 342 milyar liradan 671 milyar liraya çıktı. Buna karşılık faaliyet karlılığı oranı, yüzde 14,8'den 2 puan düşerek yüzde 12,8'e geriledi.

Yine vergi öncesi kar ve zarar toplamı yüzde 121 artarak 219 milyar liradan 485 milyar liraya yükseldi. Ancak satış karlılığı oranı 0,2 puan düşüşle yüzde 9,3'e indi.

ISO 500

Bu da bize tüm karlılık rasyolarında geçen yıla göre daha düşük bir kar yılı geçirildiğini gösteriyor.

► SANAYİCİ KAZANCINI GERÇEK İŞİNDEN ELDE EDİYOR

Bu tablomuz ISO 500'ün karlılık bileşenlerini yansıtıyor. Tabloyu geçen yıl ile kıyasladığımızda, özellikle net kambiyo karlarındaki ivme kaybının etkisiyle üretim faaliyeti dışı gelirlerin sınırlı artış gösterdiği dikkat çekiyor. Başka bir deyişle 2022'de üretim faaliyeti dışı gelirlerin karlılığa katkısı bir hayli azalmış bulunuyor.

2022 yılında ISO 500'ün diğer faaliyetlerden olağan gelir ve karları 683 milyar lira iken, gider ve zararları 572 milyar lira olarak gerçekleşmiş. Bu iki rakam arasındaki fark alındığında, ISO 500'ün üretim faaliyeti dışı net geliri

111 milyar lira artmış ve bir önceki yıla göre artış oranı da yüzde 14,6 ile sınırlı düzeyde gerçekleşmiş.

Hazır buraya gelmişken **sanayinin** son 10 yıldaki üretim faaliyeti dışı gelirlerinin dönem kar ve zarar toplamı içindeki paylarına dikkatinizi çekmek istiyorum. Görüldüğü üzere söz konusu bu oran, son 5 yılda yüzde 88 düzeyinden yüzde 23'lere

Seçilmiş Temel Göstergeler

	2020		2021		2022		Değişim (%)		
	Tutar (Milyon TL)	Pay (%)	Tutar (Milyon TL)	Pay (%)	Tutar (Milyon TL)	Pay (%)	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Üretimden Satışlar (Net)	1.178.601	88,9	2.048.053	88,5	4.484.898	85,8	15,3	73,8	119,0
Faaliyet Karı (Zararı)	142.805	10,8	341.933	14,8	671.147	12,8	55,0	139,4	96,3
Finansman Giderleri	88.845	6,7	208.922	9,0	277.118	5,3	39,2	135,2	32,6
Faiz Amortisman ve Vergi Öncesi Kar (EBITDA)	184.447	13,9	405.287	17,5	807.747	15,4	43,1	119,7	99,3
Dönem Karı (Zararı) (V.O.)	92.503	7,0	219.446	9,5	485.408	9,3	50,1	137,2	121,2

Finansman Giderleri/Faaliyet Karı

	Tutar (Milyon TL)			Değişim (%)		
	2020	2021	2022	2020/2019	2021/2020	2022/2021
Finansman Giderleri	88.845	208.922	277.118	39,2	135,2	32,6
Faaliyet Karı (Zararı)	142.805	341.933	671.147	55,0	139,4	96,3
Finansman Giderleri / Faaliyet Karı (%)	62,2	61,1	41,3	-	-	-

ISO 500

kadar gerilemiş durumda. Bu da bize **sanayicinin** son yıllarda giderek daha fazla esas faaliyetlerine odaklandığını ve karını gerçek işinden elde ettiğini gösteriyor.

► FİNANSMAN GİDERLERİNİN FAALİYET KARINA ORANI DÜŞTÜ

Finansman giderleri, uzun yıllardan beri **ISO 500**'ün en dikkat edilen unsurlarından biri. Buraya baktığımızda; **ISO 500**'ün finansman giderlerinin 2022'de yüzde 32,6 oranında artarak 209 milyar liradan 277 milyar liraya yükseldiğini görüyoruz.

Böylece finansman giderlerinin faaliyet karına oranı belirgin bir düşüş göstererek yüzde 61,1'den yüzde 41,3'e inmiş durumda. Yıllardan beri hep işaret ettiğimiz ve 2018'de yüzde 89'lara kadar çıkan bu oranın yüzde 40'lara gerilemiş olması dikkat çekiyor.

Görüldüğü üzere 2022'de finansman giderleri işletmelere çok daha az yük olmuş. Ancak burada 2022'nin düşük faiz ortamı ve kredi kullanımını sıkı şartlara bağlayan düzenlemelerin de etkili olduğunu unutmamak gerekiyor.

► AKTİFLER ÖZKAYNAKLA BÜYÜDÜ

Firmaların varlık ve kaynak yapısına ilişkin veriler 2022 yılında **ISO 500**'ün aktif toplamının yüzde 83 artarak 2,1 trilyon liradan 3,9 trilyon liraya yükseldiğini gösteriyor.

Aktifler içerisinde ana kalemler incelendiğinde, dönen varlıklar yüzde 78 artışla 1,4 trilyon liradan 2,5 trilyon liraya; duran varlıklar ise yüzde 95 artışla 706 milyar liradan 1,4 trilyon

liraya yükselmiş durumda.

Bilançonun kaynak yapısındaki değişimleri ele aldığımızda ise aktiflerdeki büyümenin geçmiş yıllardan farklı olarak borçlanmadan ziyade özkaynak yoluyla finanse edildiğini görüyoruz.

Nitekim 2022'de özkaynaklar 624 milyar liradan 1,4 trilyon liraya yükselerek yüzde 124 artarken; toplam borçlar 1,5 trilyon liradan 2,5 trilyon liraya çıkarak yüzde 67 büyüdü.

► BORÇLARIN PAYI AZALDI

ISO 500'deki kuruluşlarındaki borç ile özkaynak dağılımını yansıtan bu tablo, uzun bir aranın ardından 2022 yılında firmaların kaynak yapısında görece bir iyileşmeye işaret ediyor.

Yüksek karların desteğinin yanı sıra borçlanma imkan ve eğilimindeki düşüşün etkisiyle, **ISO 500** kuruluşlarında borçların payı yüzde 70,7'den yüzde 64,3'e gerilerken; özkaynakların payı yüzde 29,3'ten yüzde 35,7'ye çıkmış bulunuyor.

ISO 500

Ticari borç kullanımının artmasından, firmaların kaynak ihtiyacını finans kuruluşları dışında, kendi içlerinde borçlanarak çözmeye çalıştıklarını anlıyoruz. Ekonominin küçülmeye başladığı bir dönemde bu borç döngüsüne girilmesi, reel sektörü en çok zorlayan konulardan biri olacaktır. Bu durumun önümüzdeki günlerde sektörler arasındaki değer zincirlerinde bir kırılmaya neden olabileceğine dikkatinizi çekmek istiyorum.

ISO 500 kuruluşlarında borçların vadelerine göre gelişimine baktığımızda ise kısa vadeli mali borçlardaki artışın yüzde 99 ile uzun vadeli mali borçlardaki yüzde 37'lik artışın üzerinde gerçekleştiğini görüyoruz.

► KDV ALACAKLARI 49 MİLYAR LİRA

ISO olarak her fırsatta dile getirdiğimiz devreden KDV sorunu 2022'de çok daha belirgin bir hale gelmiş durumda. ISO 500'ün devreden KDV yükü yüzde 107 oranında artarak 49 milyar liraya yaklaştı.

Biz bu döngüyü, sık sık vurguladığımız gibi; sanayi kuruluşlarımızın, yüksek kaynak ihtiyacına karşın, devlete sıfır faiz ve sonsuz vade ile borç vermesi olarak tanımlıyoruz. Ne yazık ki bu döngü 2022'de de azalmak yerine artarak devam etmiş. Enflasyonun yüksek seyrettiği dönemlerde, paranın değeri hızla azaldığından bu sorun bugün artık daha önemli hale gelmiş bulunuyor.

Çeşitli platformlarda pek çok defa gündeme getirdiğimiz üzere bu konuda sanayiciyi en çok rahatlatacak çözüm, devreden KDV alacaklarının banka teminatı haline getirilmesidir. Özellikle Eximbank kredilerine dönük bir teminat aracına dönüştürülmesi, bu sorunun en rasyonel çözümü olacaktır.

► TEKNOLOJİDE YAPISAL DEĞİŞİKLİK GÖRÜNÜMÜYOR

Sanayimizin teknolojik yapısı hakkında önemli ipuçları veren bu tabloya baktığımızda, 2022 yılında yaratılan katma değer içerisinde en yüksek payı yüzde 37,7 ile orta-düşük teknoloji yoğunluklu sektörlerin aldığı görülüyor. Bu grubun payı bir önceki yıla göre 5,3 puan artmış.

Buna karşılık düşük teknoloji yoğunluklu sanayilerin payı 4,4 puan düşüşle yüzde 28,9'a, orta-yüksek teknoloji sanayiler grubunun payı 1,1 puan düşüşle yüzde 27,2'ye gerilemiş durumda.

50 YIL ÖNCEKİ ISO 100 ARAŞTIRMASINDA İLK 15 ŞİRKET

SIRA NO	UNVAN	CİRO (TL)	ÖZSERMAYE (TL)	VERGİDEN SONRAKİ NET KAR (TL)
1	Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri	2.568.321.645	2.457.029.689	280.856.959
2	Ereğli Demir Çelik Fabrikaları TAŞ	1.860.804.005	912.551.913	130.695.693
3	İpraş İstanbul Petrol Rafinerileri AŞ	1.775.282.166	930.582.230	-
4	Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları	1.377.000.000	652.300.000	54.190.000
5	Tofaş Türk Otomobil Fabrikaları AŞ	976.912.433	310.362.572	65.069.949
6	EtiBank Genel Müdürlüğü	841.478.410	1.773.539.000	70.538.762
7	Türkiye Çimento Sanayi TAŞ	836.949.202	603.864.577	52.256.211
8	Otosan Otomobil Fabrikaları AŞ	737.857.006	149.641.186	31.028.140
9	Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları AŞ	710.200.000	249.739.000	22.134.810
10	Petkim Petro Kimya AŞ	610.630.000	700.000.000	45.849.662
11	Arçelik AŞ	610.042.000	259.236.000	-
12	Azot Sanayi TAŞ	574.430.000	818.839.000	12.271.000
13	Bossa Tic. San. İştir. TAŞ	565.166.000	147.001.800	31.363.000
14	Güney Sanayi ve Tic. İştir. AŞ	537.394.000	164.019.000	33.274.000
15	Mensucat Santral	500.074.000	134.311.000	13.280.000

Yüksek teknoloji yoğunluklu sanayiler grubunun payı ise 0,1 puan artışla yüzde 6,2 olsa da yapısal bir değişime işaret etmekten henüz uzak bir görünüm sergiliyor.

► AR-GE YAPAN KURULUŞLAR AZALDI

Günümüzde küresel rekabetin yolu AR-GE ve inovasyondan geçmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin önümüzdeki dönemde bu doğrultuda bir sanayileşme perspektifi benimsemesi kaçınılmaz. Bu noktada sanayicilerimizin de bu perspektifi içselleştirmesi ve gerekli çaba ve yatırımdan kaçınmaması gerekmektedir.

Ekranda gördüğümüz ISO 500'deki AR-GE harcaması yapan kuruluşların sayısına bu çerçeveden baktığımızda, sanayimizin bu alanda daha istekli olması gerektiği açık. Çünkü ISO 500 içinde AR-GE yapan kuruluş sayısında, 2013'ten itibaren görülen kademeli artışın, 2018'den sonra durağanlaştığı görülüyor. 2021'de 265 olan AR-GE yapan kuruluş sayısı, 2022'de 260'a gerilemiş.

Bu şirketlerimizin 2022 yılında yaptıkları AR-GE harcamalarının 16 milyar TL'yi aştığını görüyoruz. Bu durum 2021'e göre yüzde 80'nin üzerinde bir artışa işaret etse de, yine tablomuzda gördüğünüz üzere sanayi kuruluşlarımızın satışlarının giderek daha küçük bir bölümünü AR-GE harcamalarına ayırmaları düşündürücü. •

ISO 100'ün ilk kez
açıklandığı
1973 yılı dergisi.

ISO 500

ISO 500 BÜYÜK SANAYİ KURULUŞU (İLK 100 - 2022)

500 SIRA NO	KURULUŞLAR		Bağlı Olduğu Oda/Kamu	Üretimden Satışlar (Net) (TL)	500 SIRA NO	KURULUŞLAR		Bağlı Olduğu Oda/Kamu	Üretimden Satışlar (Net) (TL)
2022	2021				2022	2021			
1	1	TÜPRAŞ-Türkiye Petrol Raf. A.Ş.	Kocaeli	418.386.097.302	51	49	Hayat Kimya Sanayi A.Ş.	İstanbul	16.594.562.628
2	3	Star Rafineri A.Ş.	Ege Bölgesi	189.155.079.778	52	48	Kastamonu Entegre Ağaç A.Ş.	İstanbul	16.245.565.293
3	2	Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.	İstanbul	140.075.328.659	53	54	ASAŞ Alüminyum San. A.Ş.	İstanbul	16.228.828.981
4	-	İstanbul Altın Rafinerisi A.Ş.	İstanbul	87.779.289.190	54	31	Tatmetal Çelik San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	16.010.752.169
5	7	Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları	İstanbul	69.492.409.075	55	46	Bosch San. ve Tic. A.Ş.	Bursa	15.724.183.471
6	5	İskenderun Demir ve Çelik A.Ş.	İskenderun	66.937.198.161	56	47	Diler Demir Çelik Endüstri A.Ş.	İstanbul	15.308.312.473
7	4	Toyota Otomotiv Sanayi Türkiye	Sakarya	65.894.452.143	57	62	Borusan Mannesmann Boru San.	İstanbul	14.609.001.627
8	8	Arçelik A.Ş.	İstanbul	64.089.464.219	58	40	Tosyalı Toyo Çelik A.Ş.	Osmaniye	14.099.064.585
9	9	Oyak-Renault Otomobil Fab. A.Ş.	İstanbul	62.664.328.181	59	69	Erdemir Çelik Servis Merkezi San.	Kocaeli	13.469.093.175
10	10	TOFAŞ Türk Otomobil Fabrikası	İstanbul	59.818.225.984	60	63	Coca-Cola İçecek A.Ş.	İstanbul	13.395.773.794
11	52	EÜAŞ Elektrik Üretim A.Ş.	Kamu	53.875.149.301	61	35	Nadir Metal Rafineri San.	İstanbul	13.381.069.545
12	11	İçdaş Çelik Enerji Tersane	İstanbul	52.481.382.786	62	60	BRİSA Bridgestone Sabancı Las.	İstanbul	13.301.115.877
13	12	Çolakoğlu Metalurji A.Ş.	İstanbul	46.991.305.461	63	64	Konya Şeker San. ve Tic. A.Ş.	Konya	12.990.453.680
14	22	Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları	İstanbul	42.772.244.502	64	43	Modern Karton San. ve Tic. A.Ş.	Çorlu	12.980.684.562
15	16	Mercedes-Benz Türk A.Ş.	İstanbul	42.222.737.405	65	59	ROKETSAN Roket San. A.Ş.	Ankara	12.858.718.551
16	13	Hyundai Assan Otomotiv San.	Kocaeli	40.871.552.000	66	66	Abaloğlu Yağ San. ve Tic. A.Ş.	Ege Bölgesi	12.730.470.884
17	14	Tosçelik Profil ve Sac Endüstrisi	İskenderun	40.100.173.646	67	57	Kaptan Demir Çelik End. A.Ş.	İstanbul	12.466.209.310
18	53	Eren Enerji Elektrik Üretim A.Ş.	Zonguldak	37.307.402.018	68	73	Petlas Lastik San. ve Tic. A.Ş.	Kırşehir	12.275.829.901
19	18	Vestel Beyaz Eşya San.	İstanbul	33.678.777.219	69	132	Akenerji Elektrik Üretim A.Ş.	İstanbul	12.266.318.540
20	17	Aselsan Elektronik San.	Ankara	32.978.741.689	70	77	SÜTAŞ Süt Ürünleri A.Ş.	Karacabey	12.213.170.971
21	34	Türkiye Petrolleri A.O.	Kamu	32.696.066.930	71	71	Şenpiliç Gıda Sanayi A.Ş.	Sakarya	12.204.479.604
22	20	Sasa Polyester Sanayi A.Ş.	Adana	31.192.698.121	72	67	Philip Morris Tütün Mam. A.Ş.	İstanbul	11.957.032.436
23	19	BSH Ev Aletleri San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	30.417.710.491	73	91	OYAK Çimento Fabrikaları A.Ş.	Ankara	11.954.889.705
24	44	Enerjisa Enerji Üretim A.Ş.	Kocaeli	29.509.740.544	74	75	Afşin Elbistan Elektrik Ür. A.Ş.	Afşin	11.365.164.855
25	15	PETKİM Petrokimya Holding	Ege Bölgesi	28.812.448.172	75	58	Yazıcı Demir Çelik San. A.Ş.	İstanbul	11.217.073.227
26	23	Borçelik Çelik San. Tic. A.Ş.	İstanbul	28.369.301.046	76	86	İpragaz A.Ş.	İstanbul	11.179.657.302
27	33	Aygaz A.Ş.	İstanbul	28.040.756.046	77	84	Sarten Ambalaj San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	11.091.640.403
28	24	KARDEMİR Karabük Demir Çelik	Karabük	26.830.747.114	78	55	Atakaş Çelik San. ve Tic. A.Ş.	Dörtöyl	11.025.592.882
29	27	Sarkuysan Elektrolitik Bakır San.	Kocaeli	26.325.134.990	79	68	Posco Assan TST Çelik Sanayi	Kocaeli	10.781.874.757
30	28	TUSAŞ-Türk Hav. ve Uzay San.	Ankara	25.143.017.217	80	139	Eti Soda Üretim Pazarlama A.Ş.	Ankara	10.701.869.985
31	25	Eti Bakır A.Ş.	İnebolu	23.652.933.666	81	88	Bunge Gıda San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	10.579.672.148
32	21	Yıldız Entegre Ağaç San. A.Ş.	Kocaeli	23.318.662.808	82	74	Modern Oluklu Mukavva Amb.	İstanbul	10.533.435.020
33	36	Eti Maden İşletmeleri Gn Md.	Kamu	23.077.707.056	83	172	Başhan Tarımsal Ürünleri San.	Mersin	10.467.292.167
34	29	Er-Bakır Elektrolitik Bakır A.Ş.	Denizli	22.815.299.749	84	76	Ravago Petrokimya Üretim A.Ş.	Ege Bölgesi	10.402.518.302
35	110	Atlas Enerji Üretim A.Ş.	İstanbul	21.325.119.488	85	61	Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.	Kamu	10.193.742.832
36	104	İçdaş Elektrik Enerjisi Üretim A.Ş.	Çanakkale	21.143.426.810	86	83	Asil Çelik San. ve Tic. A.Ş.	Orhangazi	10.118.657.332
37	30	Yücel Boru ve Profil End.Ç. A.Ş.	İstanbul	20.612.540.921	87	90	İGSAŞ-İstanbul Gübre San. A.Ş.	Kocaeli	9.858.058.817
38	26	Vestel Elektronik San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	19.931.112.086	88	80	Banvit Bandırma Vitaminli Yem	Balıkesir	9.477.646.910
39	39	Assan Alüminyum San. ve Tic.	İstanbul	19.926.067.755	89	81	Türkiye Kömür İşletmeleri Kur.	Kamu	9.378.144.217
40	41	Unilever San. ve Tic. T.A.Ş.	İstanbul	19.835.249.423	90	93	Abaloğlu Lezita Gıda Sanayi A.Ş.	Denizli	9.281.390.918
41	78	Kazan Soda Elektrik Üretim A.Ş.	Ankara	19.416.045.149	91	82	Kıpaş Mensucat İşletmeleri A.Ş.	K.maraş	9.128.401.944
42	37	İzmir Demir Çelik Sanayi A.Ş.	Ege Bölgesi	19.172.449.303	92	102	Kocaer Çelik San. ve Tic. A.Ş.	Ege Bölgesi	8.960.116.694
43	50	Eti Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Eskişehir	18.906.922.142	93	123	Limak Çimento San. ve Tic. A.Ş.	Siirt	8.938.961.325
44	-	Gramaltın Kıymetli Madenler Raf.	İstanbul	18.863.102.678	94	115	Gümüşdoğru Su Ürünleri A.Ş.	Milas	8.904.954.992
45	42	AKSA Akrilik Kimya Sanayi A.Ş.	Yalova	18.426.643.075	95	-	Baymina Enerji A.Ş.	Ankara	8.867.315.546
46	56	Toros Tarım San. ve Tic. A.Ş.	İstanbul	17.913.059.399	96	87	Er Piliç Entegre Tavukçuluk A.Ş.	Bolu	8.851.230.795
47	38	Türk Traktör ve Ziraat Makineleri	Ankara	17.771.258.274	97	122	Otokar Otomotiv ve Sav. San.	İstanbul	8.546.443.166
48	45	Kroman Çelik Sanayi A.Ş.	Kocaeli	17.689.695.401	98	65	Yeşilyurt Demir Çelik End. A.Ş.	Samsun	8.487.451.304
49	32	MMK Metalurji San. Tic. ve Liman	Dörtöyl	17.512.548.564	99	169	RWE & Turcas Güney Elektrik	Denizli	8.481.001.056
50	51	Baştuğ Metalurji Sanayi A.Ş.	Osmaniye	16.714.681.407	100	129	Tosyalı Demir Çelik Sanayi A.Ş.	İskenderun	8.470.720.513

ISO 500'e ÇOSB'den 17 firma girdi

İstanbul Sanayi Odası (ISO) tarafından her yıl açıklanan, 'Türkiye'nin En Büyük 500 Sanayi Kuruluşu-2022' araştırmasının sonuçlarına göre Çerkezköy Organize Sanayi Bölgesi'nin (ÇOSB) 17 katılımcı firması listeye girdi.

Türkiye'nin sanayi konusundaki en kapsamlı ve uzun soluklu çalışması olan 'Türkiye'nin En Büyük 500 Sanayi Kuruluşu' araştırmasının 2022 yılı rakamları 6 Şubat 2023'te yaşanan ve birçok ili etkileyen büyük yıkım nedeniyle açıklanması gecikmişti. 'Türkiye'nin En Büyük 500 Sanayi Kuruluşu-2022' araştırmasının sonuçları 26 Eylül 2023 tarihinde ISO Başkanı Erdal Bahçivan tarafından açıklandı. ÇOSB'den 17 firma ülkemizin en büyük 500 firması arasında yer almayı başardı.

ISO'nun sanayi alanındaki bu kapsamlı araştırmasını değerlendiren ÇOSB Yönetim Kurulu Başkanı Eyüp Sözdinler şunları söyledi: "Türkiye ekonomisini ayakta tutan özel sektörün bir nevi röntgeni sayılan bu araştırmada yer bulan katılımcı

ÇOSB Yönetim Kurulu
Başkanı Eyüp Sözdinler

firmalarımızı kutlarım. Sonuçlar bize gurur vermiştir. Biz ÇOSB yönetimi olarak katılımcılarımızın verimli üretim yapmaları için gerekli yatırımları eksiksiz yapıyoruz. Her koşulda üretimlerini sürdüren, çarkları döndüren katılımcılarımıza müteşekkirim. Biz sanayiciler olarak, her şart altında ekonomiye ve üretime katkı vermeye devam edeceğiz. Yaşanan darboğazlara rağmen üretim, ihracat ve istihdamı artırmayı sürdüreceğiz.

ISO verilerine göre, Türkiye'nin En Büyük 500 Sanayi Kuruluşu listesinde 2021 yılında 19, 2020'de 18, 2019'da yine 18 firmamız yer aldı. ISO'nun bu

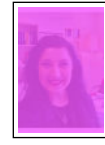
ayrıntılı çalışmasını çok önemsiyoruz, bizim için pusula niteliği taşıyor, yol gösteriyor. Biz sanayicilere yol gösteren diğer önemli bir araştırma da TİM'in Türkiye'nin En Büyük 1000 İhracatçı Firması çalışmasıdır. Bu araştırmanın 2022 yılı sonuçlarına göre ÇOSB'den 31 katılımcı firmamız listeye yer aldı. Bu rakamlar, ÇOSB'nin tam bir üretim, ihracat ve istihdam üssü olduğunun kanıtıdır" dedi.

2022 / ISO İLK 500'DE YER ALAN ÇOSB FİRMALARI				
	2022	2021	Kuruluşlar	Üretimden Satışlar (Net) (TL)
1	8	8	Arçelik A.Ş.	64.089.464.219
2	23	19	BSH Ev Aletleri San. ve Tic. A.Ş.	30.417.710.491
3	77	84	Sarten Ambalaj San. ve Tic. A.Ş.	11.091.640.403
4	144	143	Öznur Kablo San. ve Tic. A.Ş.	6.556.814.609
5	185	179	Altek Döküm Hadde Mamulleri San. ve Tic. A.Ş.	5.279.602.786
6	186	164	Koroza Ambalaj San. ve Tic. A.Ş.	5.223.188.585
7	222	186	Koçak Farma İlaç ve Kimya San. A.Ş.	4.550.164.410
8	224	241	Jotun Boya San. ve Tic. A.Ş.	4.512.170.799
9	229	218	Hema Endüstri A.Ş.	4.378.862.120
10	231	204	Deva Holding A.Ş.	4.353.350.448
11	237	215	Sarbak Metal Tic. ve San. A.Ş.	4.240.794.718
12	313	311	Nobel İlaç San. ve Tic. A.Ş.	3.275.279.887
13	324	316	Dinarsu İmalat ve Ticaret T.A.Ş.	3.140.042.854
14	385	357	Samet Kalıp ve Madeni Eşya San. ve Tic. A.Ş.	2.631.301.344
15	393	408	Teverpan MDF Levha San. ve Tic. A.Ş.	2.591.495.917
16	411	-	World Medicine İlaç San. ve Tic. A.Ş.	2.476.602.076
17	481	452	Yılmaz Redüktör San. ve Tic. A.Ş.	2.138.954.571

İKİNCİ BÜYÜK 500

İSO İKİNCİ 500 BÜYÜK SANAYİ KURULUŞUNUN İLK 100'Ü (2022)											
Sıra No:		Kuruluş Adı	Üretimden Satışlar (Net) (TL)	Bağlı Olduğu Oda	Sıra No:		Kuruluş Adı	Üretimden Satışlar (Net) (TL)	Bağlı Olduğu Oda		
2022	2021				2022	2021					
1	-	Şirinkoğlu İplik ve Denim İşlet.	2.053.946.746	Kayseri Sanayi Odası	51	72	Bolacalar Un Yem Yağ Gıda	1.876.861.225	Yenişehir (Bursa) TSO		
2	105	Safa Tarım A.Ş.	2.050.939.253	Konya Sanayi Odası	52	70	RTM Tarım Kimya San.	1.875.565.126	Konya Sanayi Odası		
3	158	Erdoganlar Alüminyum San.	2.047.459.924	İstanbul Sanayi Odası	53	21	Norm Somun San.	1.870.740.448	Ege Bölgesi San. Odası		
4	88	ABC Deterjan San.	2.040.135.170	İstanbul Sanayi Odası	54	-	Çamlı Yem Besicilik San.	1.870.692.461	Ege Bölgesi San. Odası		
5	290	Bor Bilet Alüminyum San.	2.038.637.276	Çerkezköy TSO	55	236	Termal Seramik San.	1.870.193.517	Bilecik TSO		
6	-	Niğdelioğlu Metal Döküm	2.038.568.047	Kocaeli Sanayi Odası	56	7	Özyaşar Tel ve Galvanizleme	1.870.068.423	İstanbul Sanayi Odası		
7	40	Özguven Kablo San.	2.036.504.682	Denizli Sanayi Odası	57	58	Çukurova İnşaat Makinaları	1.868.408.999	Mersin TSO		
8	27	Kula Yağ ve Emek Yem San.	2.034.332.929	Balıkesir Sanayi Odası	58	87	Hattat Traktör San.	1.867.157.962	İstanbul Sanayi Odası		
9	-	Yavuz Alüminyum San.	2.032.982.151	İstanbul Sanayi Odası	59	-	Gentaş Kimya San.	1.866.341.093	İstanbul Sanayi Odası		
10	381	Noksel Çelik Boru Sanayi	2.032.899.793	Ankara Sanayi Odası	60	-	Akbaşlar Tekstil Enerji San.	1.865.412.280	Bursa TSO		
11	79	Detay Gıda San.	2.024.473.800	İstanbul Sanayi Odası	61	458	Nuh Beton A.Ş.	1.859.467.145	İstanbul Sanayi Odası		
12	-	FNS Savunma Sistemleri	2.019.691.156	Ankara Sanayi Odası	62	186	Alkim Kağıt San. ve Tic. A.Ş.	1.856.882.795	Ege Bölgesi San. Odası		
13	107	Panda Alüminyum A.Ş.	2.019.363.691	Ankara Sanayi Odası	63	45	VİG Metal San. ve Tic. A.Ş.	1.854.691.863	Kocaeli Sanayi Odası		
14	11	Empera Halı San. ve Tic.	2.014.805.066	Gaziantep Sanayi Odası	64	-	-	-	İstanbul Sanayi Odası		
15	-	Superlit Boru Sanayi A.Ş.	2.014.623.723	İstanbul Sanayi Odası	65	135	Konya Kağıt San. ve Tic. A.Ş.	1.842.903.320	Konya Sanayi Odası		
16	-	Onsa Rafineri A.Ş.	2.014.212.887	İstanbul Sanayi Odası	66	127	Fellow Enerji A.Ş.	1.837.507.307	Gaziantep Sanayi Odası		
17	-	Silopi Elektrik Üretim A.Ş.	2.002.019.926	Şırnak TSO	67	-	-	-	İstanbul Sanayi Odası		
18	145	Söke Değirmencilik San.	2.001.439.602	Aydın Sanayi Odası	68	248	İspak Esnek Ambalaj San.	1.828.968.129	İstanbul Sanayi Odası		
19	-	Kartal Halı Tekstil San.	1.995.139.593	Gaziantep San. Odası	69	-	-	-	İstanbul Sanayi Odası		
20	112	Tat Nişasta San. ve Tic. A.Ş.	1.986.623.857	Adana Sanayi Odası	70	17	Telateks Tekstil Ürünleri San.	1.827.638.633	İstanbul Sanayi Odası		
21	-	Farplas Otomotiv A.Ş.	1.984.170.792	Kocaeli Sanayi Odası	71	-	İşbir Sentetik Dokuma San.	1.823.121.800	Balıkesir Sanayi Odası		
22	-	-	-	İstanbul Sanayi Odası	72	32	Assan Panel San. ve Tic. A.Ş.	1.822.578.598	İstanbul Sanayi Odası		
23	47	Opsan Orijinal Sac Parça	1.977.886.314	İstanbul Sanayi Odası	73	-	Seksüt Endüstrisi Kurumu	1.820.619.715	M.Kemalpaşa TSO		
24	-	Kasar ve Dual Tekstil San.	1.977.244.306	İstanbul Sanayi Odası	74	106	Mondi Kale Nobel Ambalaj.	1.815.184.483	İstanbul Sanayi Odası		
25	280	Taçim Çimento San.	1.975.033.001	İstanbul Sanayi Odası	75	38	Kale Kilit ve Kalıp San. A.Ş.	1.795.607.805	İstanbul Sanayi Odası		
26	94	Epsan FZ Kimya Plastik	1.974.326.199	Gemlik TSO	76	443	Entek Elektrik Üretimi A.Ş.	1.793.148.305	Kocaeli Sanayi Odası		
27	-	Yolbulan Metal San.	1.971.024.317	Dörtöl TSO	77	-	Zer Yağ San. ve Tic. A.Ş.	1.791.941.223	Gaziantep Sanayi Odası		
28	116	Egesil Kimya San.	1.965.966.043	İstanbul Sanayi Odası	78	95	Kalekim Kimyevi Mad.San.	1.791.871.492	İstanbul Sanayi Odası		
29	-	Arslantürk Tarım Ürünleri	1.963.856.421	Trabzon TSO	79	-	Boyleks Tekstil San. A.Ş.	1.790.857.654	Kayseri Sanayi Odası		
30	-	Kenan Metal A.Ş.	1.961.358.233	Çorlu TSO	80	159	Unsan Un San. ve Tic. A.Ş.	1.780.016.542	Samsun TSO		
31	30	Beşler Tekstil San.	1.953.223.677	Kayseri Sanayi Odası	81	77	Gürsoy Yem Gıda ve Hayv.	1.779.186.687	Adana Sanayi Odası		
32	-	İpek Mobilya İmalat İth. İhr.	1.951.036.852	Kayseri Sanayi Odası	82	430	Beşan Nişasta Gıda San.	1.778.289.326	Gaziantep Sanayi Odası		
33	-	İşıl Tekstil San. ve Tic.	1.950.958.603	İstanbul Sanayi Odası	83	61	Çayeli Bakır İşletmeleri A.Ş.	1.777.326.641	Çayeli TSO		
34	-	Erkunt Traktör Sanayi A.Ş.	1.949.072.910	Ankara Sanayi Odası	84	85	Tezlim Tarımsal Kimya San.	1.773.772.886	Adana Sanayi Odası		
35	-	Vergo Enerji Sistemleri San.	1.948.345.604	Salihli TSO	85	-	Daxler Enerji A.Ş.	1.771.042.490	Konya Sanayi Odası		
36	-	Gürteks İplik San. ve Tic.	1.944.276.614	Gaziantep Sanayi Odası	86	165	Erse Kablo San. ve Tic. A.Ş.	1.768.031.133	İstanbul Sanayi Odası		
37	97	Modem Çikolata Gıda San.	1.943.839.262	Karaman TSO	87	28	Panasonic Electric Works	1.762.076.904	İstanbul Sanayi Odası		
38	20	Orma Orman Mah. İntegre	1.942.352.843	İsparta TSO	88	-	Felda İffco Gıda San. A.Ş.	1.761.181.081	Ege Bölgesi San. Odası		
39	-	Milat Halı San. ve Tic. A.Ş.	1.934.412.538	Gaziantep Sanayi Odası	89	-	Unat Yağ Gıda San. A.Ş.	1.759.694.352	Gaziantep Sanayi Odası		
40	-	Kocaeli Lastik Sanayi A.Ş.	1.924.076.139	Kocaeli Sanayi Odası	90	29	Özdilek Ev Tekstil San. A.Ş.	1.758.337.359	Bursa TSO		
41	80	Oğuz Tekstil San.	1.923.158.800	Adana Sanayi Odası	91	55	Ontex Tüketim Ürünleri San.	1.757.516.233	İstanbul Sanayi Odası		
42	-	Norm Cıvata San.	1.921.871.951	Ege Bölgesi San. Odası	92	-	Maren Maraş Elektrik Üretim	1.754.361.082	Kahramanmaraş TSO		
43	123	Dardanel Önentaş Gıda San.	1.918.901.118	Çanakkale TSO	93	125	Kanca El Aletleri Dövme Çelik	1.751.723.992	İstanbul Sanayi Odası		
44	59	Pilyem Gıda Tarım San.	1.918.832.602	Adana Sanayi Odası	94	121	Oğuz Gıda San. ve Tic. A.Ş.	1.751.637.032	Adana Sanayi Odası		
45	-	BY Petrokimya San.	1.912.535.401	Kocaeli Sanayi Odası	95	42	Vezirköprü Orman Ür.ve Kağıt	1.750.543.930	Vezirköprü TSO		
46	-	Ankan Mensucat San.	1.906.031.511	Kahramanmaraş TSO	96	-	Stackpole Int. Oto. Ürünleri	1.750.413.596	Ege Bölgesi San. Odası		
47	10	Sertel Vida Metal A.Ş.	1.901.768.164	Mersin TSO	97	-	Boskay Metal San.	1.741.907.474	Karabük TSO		
48	-	Ünites Tekstil ve Tic. A.Ş.	1.895.871.303	İstanbul Sanayi Odası	98	33	Rollmech Automotive San.	1.738.175.196	Bursa TSO		
49	-	Agromey Gıda ve Yem San.	1.889.316.387	Ege Bölgesi San. Odası	99	53	Demir Export A.Ş.	1.737.399.277	Ankara Sanayi Odası		
50	-	Gamak Makina San. A.Ş.	1.887.130.897	İstanbul Sanayi Odası	100	-	Argon Kimya San. A.Ş.	1.736.546.957	İstanbul Sanayi Odası		

ISO 500 DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Betül Gür:

Geçen yıl en yüksek büyüyen sektör **sanayi** değil

Ticaret Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Betül Gür, "2022 yılında yılında dalgalı bir trendle de olsa, kaydedilen ekonomik büyümeden en yüksek pay reel sektörün değildir. **Sanayi** sektörünün payı her çeyrekte giderek düşerken, hizmet sektörü yüzde 6,9 ilâ yüzde 18 oranında büyümüştür. Finans ve sigorta sektörü 2022 boyunca istikrarlı bir şekilde yüzde 20'lerin üzerinde büyümüştür." dedi.

GİRAY DUDA

Stanbul Sanayi Odası'nın belirlediği ve ayrıntılı verileriyle ortaya koyduğu ISO 500 çalışma raporunu, Ticaret Üniversitesi Sanayi Politikaları ve Kalkınma Bölümü Başkanı Prof. Dr. Betül Gür ile konuştuk. Betül Gür, 2022 **sanayi** verilerini bir çok açıdan değerlendirdi ve önümüzdeki dönem beklentilerini açıkladı.

- Sayın Prof. Dr. Betül Gür, kısa süre önce açıklanan Türkiye'nin 500 büyük **sanayi** kuruluşu 2022 (ISO 500) araştırmasına baktığınızda genel olarak **sanayinin** 2022 yılı hakkında neler söylersiniz?

- 2022 yılında **sanayinin** genel durumu hakkında değerlendirme yapabilmek için öncelikle 2022 yılında ve hemen öncesine dönüp dünyada ve Türkiye'de yaşanan önemli iktisadi ve siyasi bazı gelişmelere bakmak gerekir.

Şubat 2022'de Rusya Ukrayna'nın Donbas bölgesinde askeri operasyona başladı ve Rusya-Ukrayna Savaşı halâ devam ediyor. Rusya-Ukrayna Savaşı gerek petrol fiyatları üzerinden, gerekse Ukrayna'nın dünyanın tahıl deposu olması sebebiyle gıda fiyatları üzerinden enflasyonist eğilimleri şiddetlendirdi. Bu süreçte Brent ham petrol fiyatı son 7 yılın en yüksek seviyesine ulaşarak 99 dolardan işlem gördü.

Savaş'ın öncesinde ise 2019 sonlarında başlayan 2020 ve 2021 boyunca etkisini gösteren Covid-19 pandemisiyle karşı karşıya kaldık. Pandemi ortamında tüm dünyada sokağa çıkma yasakları, çip krizi, tedarik zinciri kanallarının bozulması üretimi yavaşladı. Ekonomik durgunluğa karşı genişlemeci politikalar

uygulanarak dünyada ve Türkiye'de piyasalara bol miktarda para pompalandı. Ancak piyasalarda para arzının artması pandemi sonrasında yavaş yavaş ekonomilerin toparlanmaya, tüketimin canlanmaya başladığı bir ortamda enflasyonist eğilimleri ortaya çıkardı. Pandeminin ardından dünyada enflasyon oranları dünyada son 40 yılın zirvesine çıktı.

► YÜKSEK LİKİDİTE VE CANLI İÇ TALEP

Dolayısıyla 2022'ye genişlemeci politikaların etkisiyle başlandı; yani düşük faiz, piyasada yüksek likidite ve bu para bolluğunun sebep olduğu canlı bir iç taleple. Bu genişlemeci politikalarla reel sektör daha çok üretti ve ihraç etti. Bunu ISO 500 Raporu'nda da göstergelere bakınca görebiliriz. Örneğin ilk 500'deki **sanayi** kuruluşlarının 2022 yılında üretimden satışları yüzde 33,3 oranında artmış. Dönem kârlılıkları pandemi döneminde, 2020'de yüzde 50 iken 2022'de yüzde 121, faaliyet kârları ise 2020'de yüzde 55, 2022'de yüzde 96 oranında artmış. Bu şirketlerin ihracatı toplam **sanayi** ihracatının yaklaşık yüzde 40'ını oluşturmuştur.

Genişlemeci para politikası **sanayicinin** düşük faizle krediye ulaşma imkanını artırır. Rapora göre öyle de olmuş; finansman giderleri 2021'de yüzde 135 oranında artarken 2022'de sadece yüzde 32 artmış.

Ancak 2022'yi 2021 yılı ile karşılaştırdığımızda dönem kârlılığı da, faaliyet kârlılığı da 2021'deki verilere göre aslında düşmüş. Dönem kârlılığı 2021'de yüzde 137, faaliyet kârlılığı ise yüzde 139 artarken, 2022'de ise sırasıyla yüzde 121 ve yüzde 96'lık

ISO 500 DEĞERLENDİRME

artışlar kaydedilmiştir.

► MALİYETLER ARTINCA SANAYİNİN HIZI KESİLDİ

- 2022 yılındaki
düşüş eğilimini global
koşullardaki değişimler
mi etkiledi?

- Bu okumayı
yapabilmek için 2022
yılına bir bütün olarak
değerlendirmek
gerekir. Genişlemeci
para politikasını sebep
olduğu enflasyon

sorunuyla mücadele kapsamında Mart 2022'de FED, 18 yılın, yani 2008 Küresel Krizi'nin ardından ilk kez faiz artırımına başladı. Mayıs 2023'e gelindiğinde ABD'de faizler son 16 yılın en üst seviyesi olan yüzde 5-5,25 bandına yükseldi. Türkiye'de ise genişlemeci para politikasına 2021'de olduğu gibi 2022'de de devam edildi. Bu yüzden Türkiye ekonomisi de, **sanayisi** de üretime, büyümeye, ihracata devam etti. Ama giderek düşen bir trendle devam etti. Bunda pandemi sırasında atıl kalan kapasitelerin yeniden üretime katılmaya başlaması da etkili oldu. Böylece ekonomi 2021 yılı 2. Çeyreğinde yüzde 22,3 oranında büyüdü. **Sanayi** sektörü genişlemeci para politikasının olumlu etkisini 2022 Şubatında yüzde 14'lük zirve büyüme ile gördü.

Ancak Mart 2022'de petrol fiyatlarının tarihi zirve olan 130 dolara ulaşması, yükselmeye devam enflasyonun üretim maliyetlerini artırması 2022'de hem Türkiye ekonomisinin hem de **sanayisinin** büyüme hızını kesti. Türkiye ekonomisinde büyüme yüzde 7,8'lerden yüzde 3'lere düştü. **Sanayi** sektörü ise yüzde 14'lük zirve büyüme oranlarından 2022'nin son aylarında yüzde 1'e varan küçülme oranlarıyla yılı kapattı.

► TALEP ENFLASYONU, ENFLASYON MALİYETLERİ ARTTIRDI

Dolayısıyla düşük faize dayalı genişlemeci politikaların ekonomik büyümeyi arttırmaya yönelik etkisi sınırlı ve kısa vadeli kaldı. Bu politika ile talebi canlandırarak başlangıçta **sanayinin** büyümesi sağlandı. Ancak talepteki artış enflasyon eğilimini, yükselen enflasyon ise üretim maliyetlerini artırdı. Ayrıca yükselen enflasyon karşısında tüketici talebinin erkene çekilmesi de **sanayi** üretiminin artmasına katkı verdi. Genişlemeci politikalara devam edilmesiyle finansman maliyetleri düştü ama üretim cephesinden emtia, ücret, ara mal, vergiler gibi maliyet kalemlerinin artması **ISO 500** listesindeki şirketlerin borçluluğu yüzde 67 oranında.

► SANAYİCİ BORÇLANARAK ÜRETEBİLMİŞ

Enflasyonist ortamda reel sektör üreticisi ancak kısa dönemli finansman imkanı bulabilir. **ISO 500** Raporu'na baktığımızda kısa dönem finansal borç yükünün 2022'de bir önceki yıla göre arttığını, yüzde

65'ten yüzde 99'a yükseldiğini, daha sağlıklı bir borçlanma yolu olan uzun dönemli borçlanmanın ise yüzde 55'ten yüzde 37'ye düştüğünü görebiliyoruz. Kısa vadeli borç yükü arttığı için aslında borcun çevrilebilirliği güçleşmiş. 2022 başlarında yüzde 8,5, yüzde 14 ve yüzde 9,6 gibi yüksek büyüme

oranlarından 2022 sonunda yüzde 1, yüzde 0,4 gibi negatif büyüme oranlarına geçiş de bize bunu gösteriyor. Yani **sanayici** 2022 içinde bazen çok bazen az üretmiş, satışlarından kâr da etmiş, ama borçlanarak üretebilmiş..

► YÜKSEK TEKNOLOJİLİ ÜRÜN ORANI DÜŞÜK

Türkiye'nin ihracatının yüzde 97'si **sanayi** sektöründen sağlanmakta. Peki, katma değer açısından **sanayide** ne üretiyoruz? 2022 yılında yüksek teknolojlili ürün üretimi yüzde 6, orta-yüksek teknolojlili ürün üretimi yüzde 27, orta-düşük teknolojlili ürün üretimi yüzde 37,7 ve düşük teknolojlili ürün üretimi yüzde 28,9. Yani düşük ve orta-düşük teknolojlili ürünlerin bir başka deyişle katma değeri düşük malların üretimi yaklaşık yüzde 68 oranında. Bu tür düşük katma değerli malların ihracatından elde edilen gelir de elbette düşük düzeyde olmaktadır. Raporla yüzde 6 oranındaki yüksek teknolojlili ürün üretiminin artmasına yönelik yapısal dönüşümden halâ uzak olduğumuz da ifade edilmiş. Bunu Ar-Ge harcamalarımızın gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payının maalesef yüzde 0,3 düzeyinde olmasından anlayabiliriz. Ar-Ge olmadan yüksek teknoloji ürün üretimine ve ihracatına geçmek söz konusu değil.

► DEPREM BÖLGESİNE DESTEK SÜRMELİ

- Eldeki verilere göre deprem bölgesi **sanayi** kuruluşları bu yılı nasıl geçirmiş? Yeniden eski güçlerine kavuşmaları için tahmini bir zaman var mı? Yeterince destek sağlayabildiler mi?

- 11 ilimizde hissedilen Kahramanmaraş merkezli

ISO 500 DEĞERLENDİRME

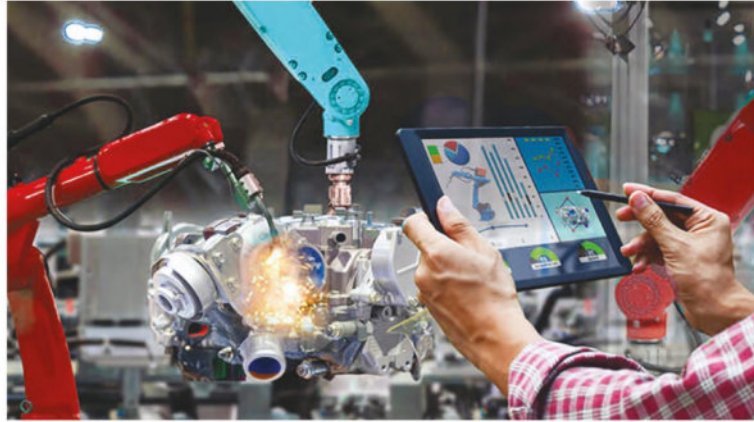
6 Şubat 2023 depremi, iktisadi açıdan da geniş bir bölgeyi etkiledi. ISO 500 Raporu'nda belirtildiğine göre, ilk 500 kuruluşun arasında deprem bölgesinden 2021 yılında 72, 2022 yılında ise 66 sanayi kuruluşu yer almıştır. Söz konusu bölge gayrisafi yurtiçi hasılanın yüzde 10'unu oluşturmaktadır. Bölgede tarım ve hayvancılık kadar sanayi de önemlidir.

Deprem bölgesi öncelikle mücbir alan olarak ilan edilmiştir. Gerek uzun gerekse kısa vadeye yönelik tedbirlere ilişkin harekete geçilmiştir. Bölgede hasar gören yatırımların yenilenmesi, binaların yeniden inşası, makine ve teçhizat yenileme, istihdam destekleri sağlanması gibi konulara ilişkin kararlar alınmıştır.

► CAZİBE MERKEZLERİ PROGRAMI

Daha orta ve uzun vadede bölge sanayisinin gelişmesine yönelik olarak deprem bölgesinde iller Cazibe Merkezleri Programı kapsamına dahil edilmiştir. Bu program Türkiye'nin ekonomik büyüme stratejisi çerçevesinde yatırımın ve üretimin çeşitlendirilerek artırılması ve işsizliğin azaltılmasını amaçlamaktadır. Bu Program kapsamına alınmış olmaları 6. Bölge teşviklerinden söz konusu illerin yararlanabilmeleri anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle en avantajlı teşviklerden yararlanabilecekler. Bu teşvikler KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, vergi indirimi, sigorta primi işçi ve işveren destekleri, yatırım yeri tahsis gibi destekleri içeriyor. Deprem bölgesindeki iller için Cazibe Merkezleri Projesi'nin mevcut kapsamından daha geniş yatırım konularının desteklenmesi de kabul edilmiştir. Ayrıca bu şehirlerde sanayi kuruluşlarının belirli bazı yatırımları yapmaları hususunda, normalde yerine getirmeleri istenen belli başlı şartların aranmamasına karar verilmiştir. Bölgesel Kalkınma Odaklı Toparlanma Acil Eylem Planı uygulamaya alınmıştır. Bu noktada bölgedeki beş kalkınma ajansına önemli görevler verilmiştir. 18 sanayi bölgesi ilan edilmiştir. 25 organize sanayi bölgesi, 13 sanayi sitesi kurulması, Deprem Bölgelerindeki Sanayi İşyerlerinin Yapımı Projesi'nin 2023 yılı yatırım programına eklenmesi gibi bir takım tedbirlerden bahsetmek mümkündür.

Sanayi sektörü elbette sadece

2022'ye genişlemeci politikaların etkisiyle başlandı; yani düşük faiz, piyasada yüksek likidite ve bu para bolluğunun sebep olduğu canlı bir iç taleple. Bu genişlemeci politikalarla reel sektör daha çok üretti ve ihraç etti. Bunu ISO 500 Raporu'nda da göstergelere bakınca görebiliriz. Örneğin ilk 500'deki sanayi kuruluşlarının 2022 yılında üretimden satışları yüzde 33,3 oranında artmış.

büyük işletmelerden ibaret değildir. Küçük ve orta ölçekli imalat sanayini görmezden gelemeyiz. Bu noktada KOSGEB'in faizsiz kredi, acil destek kredisi, faizsiz kredi erteleme gibi desteklerinden söz edebiliriz.

Getirilen desteklerin hem büyük hem küçük ölçekli, hem kısa hem de uzun vadeli olması önemli ve gerekli. Ama bir yandan da alınan kararları etkin şekilde hayata geçirmek de bir o kadar önemli. Bölgedeki küçük ve orta ölçekli imalatçıların hepsinin büyük ölçekli sanayi kuruluşları gibi ihracatçı olması beklenemez. Dolayısıyla bu tür işletmeler için bölgenin gelişmesi, bölgede satın alma gücü sağlanması buna yönelik tedbirlerin alınması da bir o kadar önemli. Ayrıca bu tür işletmelerin büyük sanayi kuruluşlarının önemli birer yan dalı olduğunu göz önüne almalıyız. Dolayısıyla bölgenin yeniden toparlanması için kapsamlı bir kalkınma ve iyileşme

stratejisine ve bu stratejinin kararlılıkla ve etkin bir şekilde hayata geçirilmesi şarttır. Bu nedenle biraz zamana ihtiyaç var gibi görünmekte.

► MALİYET HESABINI
ÜFE İLE YAPMAK GEREKİR

- 2022'de Şirketlerin finansman, üretimden kazanç, net kar gibi bir çok göstergelerinde iyileşme sağlandığı görülüyor. Enflasyondan arındırıldığında şirketler 2022'den daha karlı ve kazançlı mı çıktı? Enflasyon hesabında TÜFE mi yoksa ÜFE mi kullanılmalı? →

ISO 500 DEĞERLENDİRME

- Biz az önce de ifade ettiğimiz gibi 2022 bütününe kapsayan bir iyileşme trendinden bahsedemeyiz. 2022 yılının ilerleyen aylarında giderek düşen büyüme oranları, ihracattan daha çok artan ithalat, ihracatta yüksek ara mal bağımlılığının devam etmesi ve bu ara malların reel sektör üreticisinin ana maliyet unsurlarından biri olması, genişlemeci para politikasına devam edilmesiyle birlikte enflasyonun yükselmeye devam etmesi, bu yükselişin kısa vadeli borçlanmayı arttırması gibi nedenler 2022'de **sanayi** sektörüne ilişkin göstergelerin iyileşmesini sınırlamış, istikrarsızlaştırmıştır. Bütün bunlara bir şey daha eklemek gerekir; 2022'de enflasyonun yükselmeye devam etmesiyle birlikte satın alma gücünde ciddi düşüşler yaşanmıştır. Önemli bir girdi maliyeti olan ücretler 2021'de yüzde 33, 2022'de ise yüzde 85 oranında artmıştır.

► EN ÇOK FİNANS VE SİGORTA BÜYÜDÜ

2022'de yılında dalgalı bir trendle de olsa, kaydedilen ekonomik büyümeden en yüksek pay reel sektörün değildir. **Sanayi** sektörünün gayrisafi yurtiçi hasıladan aldığı pay, başka bir deyişle **sanayinin** büyüme oranı 2022'nin ilk çeyreğinde yüzde 7,4, ikinci çeyreğinde yüzde 7,8, üçüncü çeyrekte yüzde 0,3 ve dördüncü çeyreğinde yüzde 3,3 şeklinde giderek düşerken, hizmet sektörü yüzde 6,9 ilâ yüzde 18 oranında büyümüştür. Asıl çarpıcı olan ise finans ve sigorta sektöründeki büyümedir. Finans ve sigorta sektörü 2022 boyunca istikrarlı bir şekilde yüzde 20'lerin üzerinde büyümüştür. Sektörün büyüme oranı yüzde 26,6'ya ulaşmıştır. Demek oluyor ki, 2022 yılında devam edilen genişlemeci politikalar **sanayi** sektöründen ziyade finans ve sigorta sektörünün lehine olmuştur.

► TÜFE DEĞİL ÜFE

Ekonomide reel değerleri hesaplarken nominal değerleri enflasyondan arındırırız. Reel değerler üzerinden konuşmak bize durumun gerçek anlamda ne olduğunu gösterir. Bu yüzden ISO 500 Raporu'nda

PROF. DR. BETÜL GÜR KİMDİR?

Prof. Dr. Betül Gür, 1998 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisansını İstanbul Üniversitesi'nde, doktorasını Marmara Üniversitesi'nde İktisat Politikası üzerine yaparak 2004 yılında İktisat Politikası alanında Doktor unvanını aldı. **İstanbul Ticaret Odası** Mesleki Eğitim Merkezi bünyesinde ekonomi dersleri verdi. 2004 yılında İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde akademik hayatına başlayan Prof. Dr. Gür, 2017 yılında Üniversitelerarası Kurul tarafından düzenlenen eser ve sözlü sınav aşamalarını geçerek Makro Ekonomi alanında Doçent, ardından 2017 yılında Profesör unvanını aldı.

Gür'ün, makro ekonomik sorunlar, büyüme ve kalkınma, özellikle kuruluş dönemi Türkiye ekonomisi, teknoloji, inovasyon ve **sanayi** politikalarına ilişkin çok sayıda ulusal ve uluslararası kitap, kitap bölümü ve makalesi yayınlandı.

İstanbul Ticaret Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde, Dış Ticaret Enstitüsü'nde ve Meslek Yüksekokulu'nda müdür yardımcılığı, müdür vekilliği, fakülte kurulu ve yönetim kurulu üyelikleri, program başkanlığı yapan Prof. Dr. Gür, halen İstanbul Ticaret Üniversitesi **Sanayi** Politikaları ve Kalkınma Merkezi Müdürü ve İşletme Fakültesi İktisat Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapıyor.

üretimden satış rakamlarına baktığımızda önceki yıla göre 2022 yılında yüzde 33,3 artış görüyoruz. Bu oran hesaplanırken TÜFE'den arındırıldığını ifade edilmekte. Oysa reel sektör üreticisi için önemli olan ÜFE'dir. Çünkü üreticinin maliyetlerindeki artış ÜFE ile ölçülür. Üretimden satışlar ÜFE'den arındırılarak hesaplandığında reel olarak yüzde 33,3 yerine sadece yüzde 10,8 oranında artış kaydedildiği görülmektedir. TÜİK verilerine göre 2022 yılı sonu itibarıyla TÜFE yüzde 64 iken ÜFE yüzde 97,7 yükselmiştir. TÜFE ve ÜFE arasındaki makas bu kadar açılmamış olsaydı, üretimden satış rakamlarındaki değişimi reel olarak hesapladığımızda yüzde 33,3 ve yüzde 10,8 gibi aralarında büyük fark olan iki oran karşımıza çıkmazdı. Ama yine üretici maliyetlerindeki değişimi gösteren ÜFE'yi kullanmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

► BEKLENTİLERİN DÜZELMESİ SANAYİYİ TEŞVİK EDER

- İçinde bulunduğumuz 2023 yılı, geçen yıla göre biraz daha farklı, sıkıntılı biçimde ilerliyor. Reel sektörün 2023'te enflasyon, durgunluk, iç ve dış

ISO 500 DEĞERLENDİRME

talep, finansmana erişim açısından yaşadığı sorunları bize anlatır mısınız?

- 2023 Haziran ayında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerine kadar genişlemeci para politikasına devam edilerek Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından 2021'de ve 2022'de dörder kez faiz indirimine gidildi. Merkez Bankası Para Politikası Kurulu'nun açıkladığı gösterge faiz oranı böylece yüzde 19'dan yüzde 8,50'ye düşürüldü. Bu politikayla amaçlanan ekonomik büyümeyi sağlamaktı. Ancak daha önce de ifade ettiğimiz gibi ekonominin genelinde de **sanayi** sektöründe de maalesef kalıcı ve istikrarlı bir büyüme sağlanamadı. 2022'de küçülme artarak devam etti. Ekonomide büyüme yüzde 3'lere düşerken, **sanayide** yüzde 8.2 oranında negatif büyüme gerçekleşti.

2022'de **sanayi** sektöründeki istikrarsızlık, dalgalı büyüme trendi 2023'te de sürdü. **Sanayi** sektörü altı ay gibi kısa bir zaman zarfında yaklaşık 15 puanlık bir farkla negatif büyümeden pozitif büyümeye savruldu. Yüksek enflasyonun sebep olduğu erkene çekilen talep yüzünden büyüme düşük düzeylerde kaldı. Seçimden yani Haziran'dan sonra, yılın ikinci yarısında, sıkı para politikasına geçildi. Merkez Bankası enflasyonla mücadelede kararlılık sergilese de, reel sektör maliyetlerini gösteren 3 haneli ÜFE rakamlarının hemen düşmesi beklenemezdi ve öyle de oldu. 2023 Ekim başında Filistin-İsrail çatışmalarının başlaması, petrol fiyatlarını yeniden 90 dolara yükseltti. Ortaya çıkan yeni jeopolitik gelişmeler enflasyonist eğilimleri artırıyor. Yükselen maliyetler enflasyonla birlikte yaşanan bir durgunluktan bahsetmeye imkan verebilir belki, fakat talep halâ öylesine yüksek ki, yeni ekonomi yönetimi ekonominin yavaşlaması pahasına, fiyat istikrarını sağlamaya verdiği önemi her fırsatta ısrarla vurguluyor. Zira enflasyonist beklentileri kırmak, enflasyonla mücadele açısından çok önemli bir adımdır. Beklentilerin düzelmesi **sanayiciyi** üretim ve yatırım yapmaya teşvik eden bir olgudur. Reel pozitif faiz düzeyine kadar, politika faizinin yükseltilmeye devam edilmesi tüketimi yani talebi, harcamaları kısarken yurtiçi tasarruf eğilimini

Merkez Bankası
Başkanı
Hafize Gaye Erkan

2022 başlarında yüzde 8,5, yüzde 14 ve yüzde 9,6 gibi yüksek büyüme oranlarından 2022 sonunda yüzde 1, yüzde 0,4 gibi negatif büyüme oranlarına geçtik. Yani **sanayici 2022 içinde bazen çok bazen az üretmiş, satışlarından kâr da etmiş, ama borçlanarak üretebilmiş...**

yükseltecek, bu ise şirketlerin daha çok kısa vadeli borçlanmaya dayalı üretim yapmasını azaltacaktır.

► MERKEZ BANKASI FİYAT İSTİKRARINI TERCİH ETTİ

- Merkez Bankası'nın sıkılaştırma politikaları nedeniyle **sanayi** sektörü 2024 yılına hangi koşullarda girecek sizce?

- Merkez Bankası, enflasyonla mücadelede kararlılıkla devam edileceğini ifade ediyor. Dolayısıyla sıkı para politikasına devam edilmesi beklenmektedir. Merkez Bankası Para Politikası Kurulu Ekim ayı toplantısında bu bir kez daha vurgulanarak dile getirildi ve politika faizi yüzde 30'dan yüzde 35'e yükseltildi. Böylece Haziran-Ekim 2023 döneminde politika faizi 2650 baz puan artışıyla yüzde 8.50'den yüzde 35'e yükseltildi. Beklenen enflasyona göre reel pozitif faiz oranına ulaşılan kadar, politika faizinin yükseltileceği Hazine ve Maliye Bakanı tarafından dile getirilmişti. Son açıklanan verilere göre Eylül ayında TÜFE yüzde 61, ÜFE yüzde 47. Demek ki yüzde 35 politika faizi ve yüzde 61 oranındaki TÜFE'yi karşılaştırdığımızda reel pozitif faizi yakalamak için faiz oranı mevcut konjonktür altında daha da yükseltilecek gibi görünüyor.

Yüksek faiz, **sanayicinin** yatırım ve üretim maliyetlerini yükselteceği için ekonomik büyümeyi yavaşlatacaktır. Dolayısıyla burada esasen bir tercih söz konusudur. Yüksek ekonomik büyüme mi, fiyat istikrarı yani enflasyonla mücadele mi? Merkez Bankası'nın parasal sıkılaşmaya devam edileceği açıklaması 2024 yılında tercihini fiyat istikrarını sağlamaktan yana olduğunu hareket edeceğini gösteriyor.

Aksi halde TL'deki değer kaybının devam etmesi, →

ISO 500 DEĞERLENDİRME

döviz kurundaki yükselme neticesinde sınai üretim ve böylece ihracatımız da olumsuz yönde etkilenebilir. Cari açığın sürdürülebilirliği konusundaki riskler artabilir. Çünkü sanayide ara mal kullanımı büyük ölçüde ithalatla karşılanıyor. Ara mal ithalatımız ise toplam ithalatımızın yüzde 73,8'ini oluşturuyor. Bu noktada önemli bir ara mal ithalat bağımlılığı var.

► ÖNÜMÜZDEKİ 10 YIL KAYIP 10 YIL

- Seçim yılı olduğunu da dikkate alırsak 2024 yılı beklentileriniz nelerdir?

- 2024 yılına ilişkin beklentileri etkileyebilecek bazı sıcak gelişmeler yaşıyoruz. İlerleyen günlerde ne gibi başka olaylarla karşılaşırız bilemem, ama halihazırda devam eden bir Rusya-Ukrayna Savaşı var, üstelik 2023 Ekim başında Filistin-İsrail arasında başlayan çatışmalar, giderek gerilimi artırmakta. ABD, Çin, Rusya bölgeye askeri güç yığıyor. İran gibi ülkelerden de benzer şekilde gerilimi artırabilecek açıklamalar geliyor. Dünyadaki bu gelişmelere ilaveten bir de, Türkiye'de 31 Mart 2024 itibarıyla yerel seçimler var. 2024'e ilişkin beklentilerimizi bütün bu gelişmeleri düşünerek ortaya koyabiliriz.

Dünyadaki, özellikle yakın coğrafyamızdaki sıcak çatışmalar, savaş çığlıkları petrol fiyatlarını, böylece üretim maliyetlerini yukarı itmektedir. Maliyet kaynaklı enflasyon eğilimleri yükselmeye başladı bile. Dünyada 2023 yıl sonu ve 2024'e ilişkin enflasyon tahminleri yavaşça yukarı yönlü revize edilmeye çoktan başladı. Dünya Bankası "Düşen Uzun Vadeli Büyüme Beklentileri: Eğilimler, Beklentiler ve Politikalar" isimli bir rapor yayınladı. Bu raporda önümüzdeki 10 yıl, kayıp on yıl olarak ifade edilerek 2022-2030 dönemine ilişkin yıllık ortalama yüzde 2,2 büyüme öngörüyor. Ancak

bu orandaki bir büyümenin ekonomide enflasyona açmayacağı ifade ediliyor. Tabi Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için bu büyüme öngörüsü biraz daha yüksek tutulmuş; yüzde 4. Ama yine bu ülkeler için de büyüme tahminleri yüzde 6'dan yüzde 4'e çekilmiş.

Bu Türkiye için de dünya ekonomisi için de böyle. Örneğin Orta Vadeli Program'da 2023 yıl sonu yüzde 5 büyüme tahmini yüzde 4'e çekildi. Enflasyon tahminleri ise yine Orta Vadeli Program'da yüzde 13,8'den yüzde 33'e yükseltildi.

► TÜRKİYE'DE İNİŞ ÇIKIŞLAR KESKİN OLUYOR

Türkiye liberal bir ekonomi olarak dünya ekonomisindeki gelişmelerden elbette paralel şekilde etkileniyor, bu normal. Ama açıkçası bizim iniş çıkışlarımız daha keskin oluyor. Çünkü Türkiye dinamizmi oldukça yüksek bir ülke. Her an ekonomik ve/veya siyasi sürpriz gelişmelerle karşı karşıya kalabiliyoruz. Ekonomik büyüme hızını daha da yavaşlatıcı, enflasyonu ise aksine yükseltici küresel gelişmelere, Mart 2024'te yapılacak yerel seçimler öncesi popülist/genişlemeci politikaların ilave etkisi beklenebilir.

Tüketimi, harcamaları yani talebi arttıran bu tür politikalar Türkiye'de enflasyonun yükselişini dünyaya göre daha fazla ivmelendirebilir. Başka bir deyişle enflasyonla mücadelelerimiz arzulanımdan daha yavaş olacaktır. Enflasyon, daha uzun vadeli çözebileceğimiz bir sorun halinde önümüzde durmaya devam edecek gibi görünüyor.

ISO 500 DEĞERLENDİRME

Bahsettiğimiz harcama arttırıcı popülist politikaların sınai üretimi, sınırlı da olsa destekleyici tarafı olacaktır elbette. Ama biz bunu son birkaç yıldır az çok gördük; bu tür politikalar ilk etapta sınai üretimi ve genel olarak ekonomik büyümeyi desteklese de, yapısal iyileşmeye dayanmadığı için kısa süreli bir büyüme yaşanıyor. Gerek küresel gelişmelerden kaynaklı petrol fiyatları ve dolayısıyla maliyet artışları, gerekse fiyat istikrarını sağlamaya yönelik sıkı para politikasının devam edeceğinin Merkez Bankası tarafından ifade ediliyor olması, yüksek faiz oranları sebebiyle finansmana erişimi de zorlaştırıp **sanayide** büyümeyi sınırlı tutabilir.

► YÜKSEK ENFLASYON VE CARİ AÇIK SÜRER

Dolayısıyla şunu da belirtmek gerekir, son jeopolitik gelişmelerin de katkısıyla yüksek düzeylerde seyretmeye devam edeceği öngörülen enflasyon sebebiyle döviz kurundaki yükselme cari açığı artışı devam edebileceğini göstermektedir.

Esasen yapısal iyileşmeye dayalı kalıcı, sürdürülebilir bir büyüme çizgisi yakalamamız gerekiyor. Oysa ekonominin genelinde de ve **sanayide** de büyüme sürekli dalgalanan bir yapıda. Örneğin 2021 yılı ilk çeyrekte ekonomi yüzde 22,3 büyürken, 1-1,5 yıl gibi bir süre sonra büyüme oranı yüzde 3'lere düşebiliyor. Benzer şekilde **sanayi** üretim endeksine bakıyorsanız, Şubat 2022 de yüzde 14,1'lik büyüme oranı zirve yapmış, hemen aynı yılın sonunda yüzde 0,4 küçülmüş. Hatta Şubat 2023'te daha derin bir negatif büyüme karşımıza çıkıyor; yüzde 8,2 küçülme. 5 ay sonra yine birden yüzde 7,6 büyüyen bir **sanayi**..

Bu istikrarsızlık sağlıklı ve sürdürülebilir bir ekonomi büyümenin önündeki en büyük engeldir.

Öyleyse istikrar ve sürdürülebilir bir ekonomi ve sınai gelişme için yapısal dönüşüm sadece bugün, yahut 2024 yılı

için değil, uzun vadede önümüzü açacak olan şeydir. Bu da teknolojik gelişme ve inovasyondur.

► 4. SANAYİ DEVRİMİNİ KAÇIRMAMALIYIZ

Bu konuda son yıllarda ciddi atılımlar gerçekleşmekte, bu umut verici.. Ama işte burada da istikrarlı, kararlı ve azimli olmalıyız. Dördüncü **sanayi** devrimini de kaçırmamalıyız. Artık böyle bir lüksümüz yok. Yoksa **sanayimizin** küresel piyasalarda rekabet şansı kalmaz.

Teknolojik gelişme ve inovasyon her sektör için, ama bence en çok **sanayi** için gerekli. Bakın bugün, Eylül 2023'te açıklanan son verilere göre, imalat **sanayi** ihracatımız içinde yüksek teknoloji ürün ihracatının payı sadece yüzde 3,6. Yani inovatif ürün üretim ihraç edemiyoruz. Düşük ve orta-düşük teknoloji ürün ihracatımızın toplam imalat **sanayi** ihracatı payı yüzde 59,4. Orta-yüksek ve yüksek teknoloji ürün ihracatına doğru bir ivme yakaladık, ama hızlı olmalıyız. Müthiş bir hız çağındayız. Öte yandan yüksek ve orta-yüksek teknoloji ürün ithalatımızın toplam imalat **sanayi** ithalatındaki payı yüzde 52. İhracat ve ithalatla ilgili bu iki oranı süratle tersine çevirmeliyiz. İnovasyona, teknolojik gelişmeye yönelik son yıllardaki atılımımız sadece savunma **sanayi** ile kalmamalı. Otomotivde olduğu gibi, diğer sektörlerde de yayılmalı, başka bir deyişle ticari mal üretiminde de yaygınlaşmalı. Zira savunma **sanayi** ürünlerinden çok, ülkelerin dış ticaretinin büyük bir kısmını ticari mallar oluşturur. O yüzden bu konuyu sürdürülebilirlik ve istikrar açısından hassas öneme sahip görüyorum. •

Ambalajcı istihdamını yüzde 3.58 artırdı

İSTANBUL Sanayi Odası

(İSO) tarafından ayrı ayrı olarak açıklanan 'İSO Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu 2022' ve 'İSO Türkiye'nin İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu 2022' araştırmalarında ambalaj sektöründen 62 firma yer aldı. Türkiye'nin en büyük 1000 sanayi kuruluşu arasında yer alan ambalaj sektörünün temsilcileri üretimden satışlarını yüzde 145.45, çalışan sayılarını da yüzde 3.58 yükseltti. Ambalaj Sanayicileri Derneği (ASD) Başkanı Zeki Sarıbekir, "Her geçen yıl büyümesini sürdüren ambalaj sanayimiz Avrasya'nın ambalaj merkezi olma yolunda emin adımlarla ilerliyor. Gelecek yıllarda Türkiye'nin en büyük sanayi kuruluşları arasında sektörümüzden çok daha fazla firma yer alacaktır. Sektörümüzün ülkemizin büyümesine çok daha fazla katkı verebileceğine yürekten inanıyoruz." dedi.

